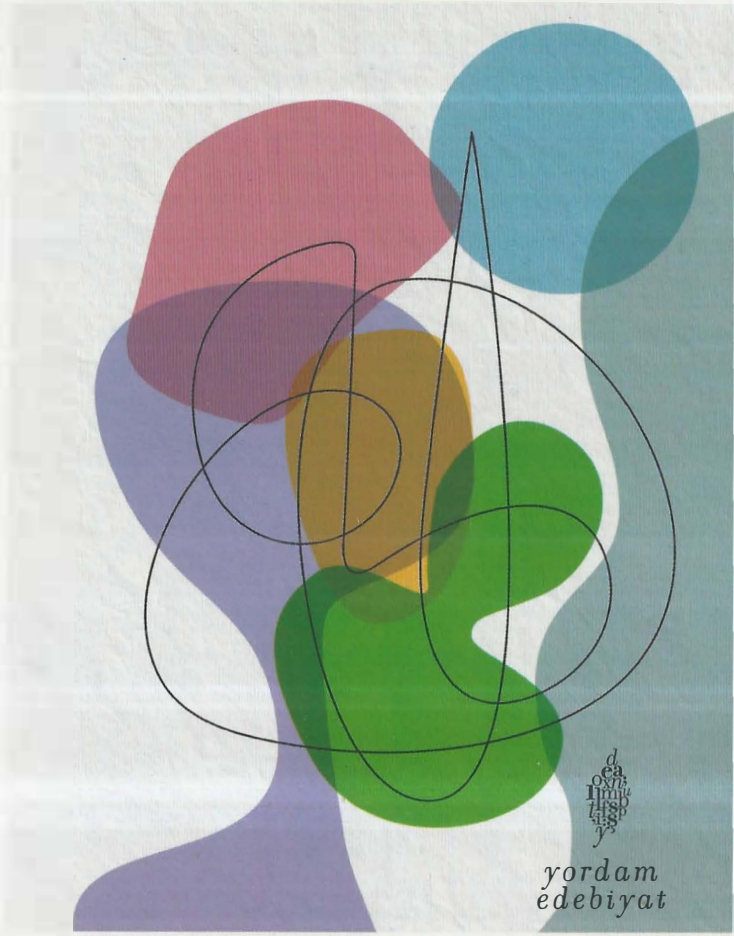
ALTINCI KOĞUŞ

ANTON ÇEHOV

BİR SOLUKTA KLASİKLER

yordam edebiyat

Türkçesi: Hasan Âli Ediz

ALTINCI KOĞUŞ | ANTON ÇEHOV

Hasan Âli Ediz (1904, Priboy, Sırbistan - 3 Temmuz 1972, İstanbul)

70'e yakın çeviriye imza atmış yetkin ve öncü çevirmenlerimizdendir.

Sırbistan'ın Priboy kasabasında doğdu ve on bir yaşına kadar orada yaşadı. Balkan Savaşı'ndan sonra, 1913 yılında, ailesiyle birlikte İstanbul'a göç etti.

Telgrafçı olan babası 1914 yılında askere alınınca ailenin maddi durumu kötüleşti. Hasan Âli Ediz, gündüz okula devam etmek ve akşamları ekmek fırınında çalışmak durumunda kaldı. 1919'da İstanbul'un İngilizler tarafından işgali sırasında işgale karşı bildiri dağıtmaktan tutuklandı. 1921 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine girdi. Maddi yetersizlik sebebiyle Askerî Tıp Akademisi'ne geçti. 1921 yılından 1930'lu yıllara kadar Türkiye Komünist Partisi (TKP) içinde çalışma yürüttü, Merkez Komitesi ve Politbüro'ya seçildi. 1923 1 Mayıs'ında "komünist bildirileri dağıttığı" için tutuklandı. Nisan 1924'te ikinci kez tutuklandı ve Askerî Tıp Akademisi'nden atıldı. İki ay hapiste kaldı. 1925'te Sovyetler Birliği'ne gitti. Gıyabında 15 yıl kürek cezasına çarptırıldı. Orada kaldığı beş yıl içinde bir yandan siyasal faaliyetlerini sürdürürken bir yandan da tıp eğitimine devam etti. Türkiye'ye döndükten sonra, 1930-1935 yılları arasında hapis yattı.

Sonraki yıllarda kendini tümüyle yazarlığa ve çevirmenliğe verdi. Devlet Kitapları Müdürlüğü'ne danışman olarak girdi ve buradan emekli oldu.

Hasan Âli Ediz'in asıl verimi çeviri alanındadır. Milli Eğitim Bakanlığı Dünya Klasikleri dizisinin gerçekleşmesine önemli katkısı oldu. Fransızca, Rusça ve Sırpça bilen Ediz, pek çok klasik ve çağdaş yapıtı Türkçeye kazandırdı.

Ölümünden sonra, Türkiye Yazarlar Sendikası (TYS) tarafından Hasan Âli Ediz Çeviri Ödülü verilmeye başlandı. Ne var ki bu ödül, TYS'nin 12 Eylül Darbesi'nden sonra kapatılmasıyla kesintiye uğradı.

Suç ve Ceza (Dostoyevski), *Anna Karenina* (Tolstoy), *Seçme Hikâyeler* (Çehov, 2 cilt), *Duman* (Turgenyev), *Mayıs Gecesi* (Gogol), *Ekmeğimi Kazanırken* (Gorki), *Benim Üniversitelerim* (Gorki); Yordam Edebiyat'ın yayımladığı Hasan Âli Ediz çevirilerinden bazılarıdır.

Altıncı Koğuş'un (*Палата № 6* - Palata No 6) Hasan Âli Ediz tarafından 1939 yılında yapılan bu çevirisi, Çehov, *Seçme Öyküler-2: Taşra Hikâyeleri* (Yordam Edebiyat, 2017) içinde yer almaktadır.

Yordam Edebiyat: 86 • **Altıncı Koğuş** • Anton Çehov
ISBN 978-605-172-390-7 • *Türkçesi:* Hasan Âli Ediz
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Birinci Basım:* Ekim 2020
© Yordam Kitap, 2016

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **İnkılâp Kitabevi Baskı Tesisleri** (Sertifika No: 44066)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna / Bahçelievler - İstanbul
Tel: 0212 496 11 11

BİR SOLUKTA KLASİKLER

ANTON ÇEHOV

ALTINCI KOĞUŞ

ÖYKÜ

TÜRKÇESİ
HASAN ÂLİ EDİZ

yordam
edebiyat

Az sözle çok şey anlatmanın ustası

ANTON ÇEHOV

Yeşim Dinçer

Dünya edebiyatına getirdiği yeniliklerle tarihin en büyük öykü yazarlarından biri olarak kabul edilen Anton Pavloviç Çehov, 17 Ocak 1860'ta, Taganrog kentinde doğdu. Dedesi, ailesinin özgürlüğünü satın almayı başaran bir toprak kölesi, babası da uzun yıllar tüccar çıraklığı yaptıktan sonra kendi dükkânını açmış bir esnaftı. Çehovlar 1876'ya dek Taganrog'da yaşadılar. Rusya'nın güneyinde, Azak Denizi kıyısındaki kentin nüfusu o yıllarda 65 bin kadardı ve bütün kıyı kentleri gibi geçimini ticaretten sağlıyordu.

Daha küçük yaşlarda, bakkal dükkânında babasına yardım etmeye başlayan Anton Çehov'un dört erkek kardeşiyle birlikte bir kız kardeşi vardı. Mutlu bir çocukluk geçirdikleri söylenemez. Düzenli bir eğitim görmeyen dindar babaları, sanatsal yeteneğine rağmen sert mizaçlı, otoriter bir adamdı. Keman çalıyor, yağlı boya resim yapıyor, kilise korosunu yönetiyor fakat çocuklarını sabah akşam ilahiler okumaya, kiliseye gitmeye zorluyor ve onları sık sık dövüyordu. Anneleri ise, tam tersine, iyi yürekli ve duygulu bir kadındı. Çehov, "Bizim için annemizden daha değerli hiçbir şey yoktu", "Yeteneğimizi babamızdan, ruhumuzu ise annemizden aldık" demektedir.*

Babasının iflası Çehov'un hayatında yeni bir sayfa açtı. Aile alacaklılardan kaçmak için Moskova'da yüksek öğrenim gören büyük oğullarının yanına taşınınca Taganrog'da tek başına kaldı. Bir yandan

---

* Zeynep Zafer. *Anton Çehov'un Öykü Sanatı*, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 16.

lise eğitimine devam ederken bir yandan da özel ders vererek geçimini sağlıyordu. Baba baskısından kurtulduğu için olacak, okuldaki notları da yükselmişti. Bu arada okul dergisinde ilk yazıları yayınlandı.

1879'da liseden mezun olan Çehov, Moskova'ya gelerek tıp fakültesine kaydoldu. Hem okumak hem de maddi sıkıntıları devam eden ailesine yardım etmek zorunda olduğundan çeşitli mizah dergilerine ve gazetelere kısa metinler; öykülerin yanı sıra fıkralar, anekdotlar, tiyatro eleştirisi, ilginç olaylar, komik ilanlar vb. yazmaya başladı. Bu dönemde yazdığı öykülerden bazılarını, üniversiteyi bitirdiği yıl (1884) basılan ilk öykü kitabında derledi.

Çehov okulu bitirdikten sonra birkaç yıl yazarlığı ve hekimliği bir arada yürüttü. Hekimlik ona gözlem alanını genişletme fırsatı veriyor ve işini severek yapıyordu. 1886'da ikinci öykü kitabı *Renkli Öyküler* basıldı. Eleştirmenler, neşe ve mizahla birlikte hüzünlü bir şiirsellik içeren kendine özgü tarzını sevdiler. 1887'de yayınlanan üçüncü öykü kitabı *Alacakaranlıkta*, Rus Bilimler Akademisi'nin verdiği Puşkin ödülünü kazandı. Bundan sonra en iyi Rus yazarlarından biri olarak görülmeye başlandı, nitelikli dergilerde yayın yapma ve doktorluğu bırakarak yalnız edebiyata yönelme imkânına kavuştu.

1888 yılında Çehov'un sanatsal çizgisini olgunlaştırdığı uzun öykülerinden ilki, "Step (Bir Yolculuk Hikâyesi)" yayınlandı. Son derece sade olay örgüsüyle tatlı bir rüya gibi akıp giden bu güzel öykü, Çernişevski, Tolstoy, Gorki gibi Rus edebiyatının dev yazarları tarafından hayranlıkla okundu. Bugün de türün başyapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Sonraki yıllarda Çehov'un dikkati gittikçe Rus hayatının toplumsal sorunları üzerinde yoğunlaştı. 1890 yılında, pranga cezası çeken mahkûmların sürgün edildiği Sahalin adasına uzun bir yolculuk yaptı. Üç ay kaldığı Sahalin'de oradaki hayatı ve koşulları gözlemlediği çok değerli bir alan çalışması gerçekleştirerek izlenimlerini yayınladı.

1892'de, bankadan ve çalıştığı yayınevinden aldığı borçla Melihovo'da (Moskova yakınlarında) bahçeli bir ev satın alarak ailesiyle birlikte oraya taşındı. Bu sakin ortam Çehov'un sanat yaşamında

çok verimli bir rol oynadı. Yordam Edebiyat'ın "Bir Solukta Klasikler" dizisinde yer verdiğimiz "Altıncı Koğuş" (1892), "Üç Yıl" (1895), "Hayatım" (1896) gibi en güzel uzun öykülerini burada yazdı. Özellikle "Altıncı Koğuş", ilk yayınlandığında muazzam bir etki ve tartışma yarattı. Olayların geçtiği taşra hastanesinde akıl hastalarının kapatıldığı koğuş, Çarlık Rusyasının bir alegorisi olarak değerlendirildi. Lenin'in öyküyü okuduktan sonra, "kendimi o koğuşa kapatılmış gibi hissettim", "Altıncı Koğuş beni bir devrimci yaptı" dediği aktarılmaktadır.*

Öykü karakterleri ve işlenen tema bakımından özel bir iç birliği taşıyan "Kılıflı Adam", "Bektaşiüzümü", "Aşk Üzerine" üçlemesi** (1898), Çehov'un yine Melihovo döneminde kaleme aldığı kayda değer eserlerindendir.

Mart 1897'de Çehov, semptomları daha üniversite sıralarında iken ortaya çıkan tüberküloz hastalığı nedeniyle akciğer kanaması geçirerek hastaneye kaldırıldı. Hastalığı yumuşak iklim koşullarında yaşamasını gerektirdiğinden 1898 yılında Kırım'ın Yalta kentine yerleşti. O sıralarda aynı kentte bulunan Tolstoy ve Gorki ile dostluğunu pekiştirdi.

Çehov Yalta'da vaktini daha çok tiyatro oyunları yazarak geçirdi ve en başarılı dört klasik oyununu yaşamının son yıllarında üretti. İlk olarak 1896'da sergilenen *Martı*, Petersburg'da başarısızlıkla sonuçlansa da, iki yıl sonra Moskova Sanat Tiyatrosu'nun sahneye koyduğu temsil büyük kabul görmüştü. *Martı*'nın gördüğü ilgi ona *Vanya Dayı* (1899), *Üç Kızkardeş* (1901), *Vişne Bahçesi* (1903) oyunlarını yazma cesaretini verdi. Çehov genellikle –İbsen ve Strindberg ile birlikte– tiyatroda erken modernizmin doğuşundaki üç ufuk açıcı figürden biri olarak anılmaktadır.

Çehov Yalta yıllarında, gerek oyunlarının sahneye konuluşu, gerek Moskova Sanat Tiyatrosu oyuncularından Olga Knipper ile kurduğu duygusal bağ nedeniyle, sık sık Moskova'ya yolculuk yaptı. 1900 yılı baharında Moskova'ya gidemeyecek kadar hasta olunca, tiyatro sanat-

---

* https://en.wikipedia.org/wiki/Ward_No._6

** Bahsi geçen Çehov öykülerinden "Kılıflı Adam", *Seçme Öyküler 2 - Taşra Hikâyeleri* (çev. Hasan Âli Ediz, Yordam Edebiyat, 2017) içinde; "Bektaşiüzümü" ile "Aşk Üzerine", *Seçme Öyküler 3* - Kısa Hikâyeler (çev. Nuri Yıldırım, Yordam Edebiyat, 2019) içinde yer almaktadır.

çıları, yazara kendi oyunlarını sergilemek için Yalta'ya kadar geldiler. Bu olay, Çehov ile Olga Knipper arasındaki ilişkiyi daha da güçlendirdi ve 1901 yılı Mart'ında evlendiler. Bir süre ayrı şehirlerde yaşamaya devam etseler de, Çehov'un sağlık durumunun kötüleşmesi üzerine birlikte Almanya'nın İsviçre sınırındaki Badenweiler kasabasına gittiler. Yazarın ilk günlerde biraz düzelmiş gibi görünen sağlığı bir ay içinde kötüleşti. 2 Temmuz 1904 günü, henüz 44 yaşındayken hayata veda etti. Ufak bir kalabalık tarafından Moskova'da karşılanan cenazesi Novo-Diviçiy mezarlığına götürüldü. Yalta'da yaşadığı ev, kız kardeşinin bakımı altında müze haline getirilerek korunmuştur.

Dostlarının anlatımıyla Çehov, kendinden ve yaptıklarından söz etmeyi asla sevmeyen, son derece alçakgönüllü ve mizah duygusu olan bir insandı. Rusya'nın sanat-edebiyat dünyasında yer alan şahısları sıralarken birinciliği Tolstoy'a vermiş, kendisinin ancak doksan sekizinci sırada yer alabileceğini söylemişti.* Oysa geliştirdiği kendine özgü anlatım tarzı ile öykü sanatına yepyeni bir yol açtı ve ölümünden sonra ünü, dünyadaki hiçbir öykü yazarının ulaşamadığı geniş kitlelere yayıldı. Edebiyatta, tiyatroda, hatta sinemada "Çehovyen" etkiler taşıyan çağdaş yapıtların varlığından hâlâ söz etmek mümkün.

Gündelik ayrıntılardan yola çıkarak yaşamı yakalayan Çehov'un kalem ustalığını en iyi çözümleyenlerden biri de Tolstoy olmuştur. Onun hakkında yaptığı şu değerlendirme fazla söze gerek bırakmıyor: "Çehov'un kendine özgü bir biçimi var, empresyonistler [izlenimci ressamlar] gibi... sanki önünüzde birisi, hiç seçme yapmıyormuş gibi o anda elinin değdiği boyalarla bir resim yapıyor ve bu fırça dokunuşlarının hiçbiri de ötekiyle ilintili değil. Ama, biraz geriye çekilip uzaktan baktığınızda görüyorsunuz ki, topluca bir bütünlüklü izlenim ortaya çıkmış; önünüzde apaçık ve büyüleyici bir tablo duruyor."**

---

* Zafer, a.g.e s. 35.

** Aktaran Gennadiy N. Pospelov. *Edebiyat Bilimi II*, çev. Yılmaz Onay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1984, s. 72.

ALTINCI KOĞUŞ

I

HASTANENİN AVLUSUNDA, dulavratotlarının, ısırganların ve yaban kenevirlerinin meydana getirdiği koca bir ormanla çevrili küçük bir pavyon vardır. Bu pavyonun çatısı paslanmış, bacası yarı yarıya yıkılmış, antresinin çürümüş basamaklarında otlar fışkırmış ve sıvalarından ancak izler kalmıştır. Pavyonun ön yüzü hastaneye; arka yüzü ise –üzerine çiviler çakılmış gri renkli tahta perdeyle hastaneden ayrılan– tarlaya bakar. Sivri uçları yukarıya dönük bu çivilerin, bu tahta perdenin ve pavyonun kendisinin, bizde yalnız hastane ve hapishane binalarında görülebilen, o kendine özgü kasvetli ve uğursuz bir görünüşü vardır.

Eğer ısırganların dalamasından korkmuyorsanız, pavyona giden daracık yoldan yürüyerek, içeride ne olup bittiğini gözden geçirelim: Dış kapıyı açarak taşlığa giriyoruz. Burada, duvarların dibinde ve sobanın yanında, hastanenin eski püsküleri bir dağ gibi yığılı durmaktadır. Şilteler, parça parça olmuş eski hırkalar ve kaputlar, pantolonlar, mavi çizgili gömlekler, hiçbir işe yaramayan kullanılmış ayakkabılar... Bütün bu eski püsküler küme halinde yığılmış, buruşmuş ve birbirine karışmış bir durumda çürümekte, boğucu bir koku yaymaktadır.

Bu eşya yığını üzerinde, piposu daima dişleri arasında, şeritleri solmuş pantolonuyla yaşlı bir asker emeklisi olan bekçi Nikita yatar. Onun sert ve bitkin bir yüzü, kendisi-

ni stepteki çoban köpeklerine benzeten sarkık kaşları ve kırmızı bir burnu vardır. Boyu kısa, bedeni zayıf ve kaslı, ama görünüşü heybetli, yumrukları güçlüdür. O, saf, olumlu, verilen işi gereğince yapan, dar kafalı, dünyada her şeyden çok düzeni seven, bundan ötürü de düzeni bozanların dövülmeleri gerektiğine inanan insanlardandır. Nikita, surata, göğüse, sırta, kısacası nereye rast gelirse oraya vurur; böyle yapılmazsa burada düzenin sağlanamayacağına inanır.

Biraz ilerleyince, taşlığı hesaba katmazsanız, bütün pavyonu kaplayan büyük ve geniş bir odaya girersiniz. Buranın duvarları kirli mavi bir renge boyalıdır; tavanı, ocaksız bir izbeninki gibi islidir. Kışın burada sobaların tüttüğü ve ortalığın marsık koktuğu besbellidir. Pencereler, içeriden takılan demir parmaklıklarla çirkinleştirilmiştir. Döşeme ise esmer ve pürtüklüdür. Odanın içi ekşi lahana, lamba fitili, tahtakurusu ve amonyak kokmaktadır; ilk ağızda bu kokular, insanda yırtıcı hayvanlar sirkine girmiş gibi bir izlenim bırakır.

Odada, döşemeye vidalarla tutturulmuş karyolalar vardır. Bunların üzerinde, mavi hastane hırkaları ve eski geleneğe uygun olarak takkeler giymiş insanlar oturmakta ve yatmaktadır; bunlar akıl hastalarıdır.

Bunlar burada beş kişidir. İçlerinden yalnız biri soylu, ötekileri küçük burjuvadır. Kapıdan birincisi, kırmızı parlak bıyıklı, ağlamaktan gözleri kızarmış, uzun boylu zayıf bir adamdır. Başını ellerine dayamış oturmakta ve bir noktaya bakmaktadır. Gece gündüz kederlidir. Başını sallar, içini çeker ve acı acı gülümser. Seyrek olarak lafa karışır; sorulara genellikle yanıt vermez... Kendisine

verildiği zaman, otomatik olarak yer ve içer. Sürekli ve şiddetli öksürüğüne, yanaklarının zayıflığına ve pembeliğine bakılırsa, onda verem hastalığının başladığına inanabiliriz.

Bundan sonra sivri sakallı, bir zencininki gibi kara ve kıvırcık saçlı, yerinde hiç duramayan, canlı, ufak tefek bir ihtiyar gelir. Gündüzleri bir pencereden öbürüne gider gelir. Ya da yatağında bağdaş kurarak oturur ve bir şakrak kuşu gibi hiç durmadan ıslık çalar, alçak sesle şarkı söyler ve kıs kıs güler. Geceleyin Allaha dua etmek, yani göğsünü yumruklamak ve parmağıyla kapıyı kurcalamak için kalktığı zaman da çocuk neşesini ve canlı karakterini belli eder. Bu, sahibi olduğu şapka atölyesi bundan yirmi yıl önce yandığı zaman aklını kaçıran, budala, Yahudi Moyseyka'dır.

Altıncı Koğuş'ta oturanlar içinde bu pavyondan hatta hastaneden dışarıya çıkma izni yalnız buna verilmiştir. Herhalde o, hastanenin eskisi, sessiz ve zararsız bir deli, şehrin çocuklarla ve köpeklerle çevrili bir halde görmeye alıştığı bir eğlence olarak, uzun zamandan beri böyle bir gedikten yararlanmaktadır. Sırtında hırkacığı, başında gülünç bir takke, ayağında şıpıdıklar, bazen yalın ayak, hatta pantolonsuz olarak sokaklarda dolaşır; dükkânların ve kapıların önünde durarak birer kapik isterdi. Ona burada *kvas**, ötede ekmek, daha ötede bir kapik verirler; öyle ki, genellikle pavyona karnı tok ve cebi dolu olarak döner. Böylece dilenerek getirdiği bütün şeyleri Nikita elinden alır ve kendi cebine indirirdi.

---

* *Kvas*: Şıraya benzer bir nevi Rus içkisi. *-H. Âli Ediz*

Nikita bu işi, Moyseyka'nın ceplerini tersine çevirerek, dünyada düzensizlik kadar kendini hiçbir şeyin sinirlendirmediğine, onu bir daha sokağa çıkarmayacağına yemin ederek, hoyratça, canı gönülden yapardı.

Moyseyka hizmet etmesini sever. Arkadaşlarına su verir; uyudukları zaman üzerlerini örter, hepsine sokaktan birer kapik getirmeyi ve yeni birer şapka dikmeyi vadeder. Solundaki yatak komşusu felçliye yemek yedirir. O bunu acıdığından ya da insanca bir düşünceyle değil de, sağdaki komşusu Gromov'u taklit ederek ve elinde olmadan ona boyun eğerek yapar.

Eski mahkeme muhzırı* ve il sekreteri soylu kişilerden, otuz üç yaşlarında İvan Dmitriç Gromov, *itisaf manisinden*** hastadır. Ya dertop olmuş bir halde yatağında yatar ya da gezinti yapıyormuş gibi bir köşeden öbür köşeye gider gelir, pek seyrek olarak da oturur. Her zaman belirsiz, karışık bir bekleyişin heyecanı, coşkunluğu ve gerginliği içindedir. Koridordaki küçük bir hışırtı ya da sokaktan gelen bir haykırış, onun başını kaldırıp kulak kabartması için yeter. Onu yakalamaya mı geliyorlar? Onu mu arıyorlar? Bu anlarda yüzü büyük bir telaş ve dehşet ifadesi taşır.

Onun, mücadeleyle, bitmez tükenmez acılarla ezilmiş ruhunu bir ayna gibi yansıtan, geniş, elmacık kemikleri çıkık, daima solgun ve mutsuz yüzü hoşuma gider. Mimikleri tuhaf ve hastalıklıdır. Ama derin ve

---

* Eski mahkeme teşkilatlarında, sanık, tanık gibi ilgililerin mahkemede bulunmalarını sağlayan memur. *-H. Âli Ediz*

** Her zaman izlendiğine, kendisine zulüm edildiğine inanan, sürekli bir kuşku içinde yaşayan bir çeşit akıl hastası. Fransızcası *Manie de péersécution*'dur. *-H. Âli Ediz*

gerçek bir acının yüzünde doğurduğu ince çizgiler zeki ve aydın adamlarınki gibidir; gözlerinde sıcak ve canlı bir pırıltı vardır. O, kibarlığıyla, inceliğiyle, Nikita bir yana, herkese karşı olan tatlı davranışıyla hoşuma gider. Birisi yere bir düğme ya da bir kaşık düşürse, onu yerden kaldırmak için hemen yatağından fırlar. Arkadaşlarıyla her sabah selamlaşır; gece yatarken de onlara iyi geceler diler.

Deliliği, sürekli heyecanından ve mimiklerinden başka aşağıdaki hallerde de kendini belli eder: Kimi zaman geceleri hırkasına sarınır ve bütün bedeni tir tir titreyerek, dişleri birbirine vurarak, hızlı hızlı bir köşeden öteki köşeye gidip gelmeye ve karyolaların arasında dolaşmaya başlar. Âdeta şiddetli bir sıtmaya tutulmuş izlenimi verir. Birdenbire duruşundan ve arkadaşlarına bakışından, onlara çok önemli bir şey söylemek istediği anlaşılır; ama herhalde kendisini dinlemeyeceklerini ya da anlamayacaklarını düşünerek sabırsızlıkla başını sallar ve yürümesine devam eder.

Ama konuşma isteği, çabucak, bütün öteki düşünceleri yener ve o kendini koyverir, ateşli ateşli konuşur. Düzensiz, ateşli ve bir nöbeti andıran kesik kesik konuşmaları, çoğu zaman anlaşılmaz bir haldedir. Ama buna karşılık gerek sözlerinde, gerek sesinde olağanüstü güzel bir şeyler duyulur. Konuştuğu zaman karşınızda hem bir deli hem de bir insan bulunduğunu anlarsınız. Onun çılgın sözlerini kâğıda geçirmek çok güçtür. İnsanların alçaklığından, gerçeği çiğneyen zordan ve şiddetten, zamanla yeryüzünde kurulacak olan olağanüstü güzel yaşamdan, zalimlerin kalın kafalılığını ve zorbalığını her

dakika kendisine hatırlatan pencere parmaklıklarından söz eder. Bütün bunlar eski ama henüz söylenmemiş şarkılardan yapılma, birbirini tutmayan, düzensiz bir potpuriyi andırmaktadır.

II

ON İKİ, on beş yıl kadar önce, şehrin en büyük caddesindeki evinde, Gromov adlı hali vakti yerinde bir memur yaşıyordu. Gromov'un iki oğlu vardı: Sergey ve İvan. Sergey, üniversitenin dördüncü sınıfındayken vereme yakalandı ve öldü. Bu ölüm, Gromov ailesi üzerine birdenbire çullanan bir sürü felaketin âdeta başlangıcı oldu. Sergey'in gömülmesinden bir hafta sonra ihtiyar baba, sahtekârlık ve rüşvet suçundan mahkemeye verildi, daha sonra hapishane revirinde tifodan öldü. Eviyle bütün mobilyaları mezatta satıldı; İvan Dmitriç'le annesi tamamıyla gelirsiz kaldı.

Babasının sağlığında Petersburg Üniversitesi'nde okumakta olan ve ayda altmış, yetmiş ruble alan İvan Dmitriç'in yoksulluk üzerine en küçük bir düşüncesi bile yoktu. Şimdiyse yaşayışını kökünden değiştirmek zorunluluğunu duydu. Az bir para karşılığında, sabahtan akşama kadar ders vermek, yazı işleriyle uğraşmak zorunda kaldı. Ama buna rağmen, bütün kazancını annesine gönderdiği için, açlık içinde kıvranıyordu... İvan Dmitriç böyle bir yaşayışa katlanamadı, cesaretini yitirdi, zayıf düştü ve üniversiteyi bırakarak memleketine döndü. Burada, küçük bir kasabada, iltimas yoluyla ilçe okulunda bir öğretmenlik elde etti; ama meslektaş-

larıyla anlaşamadı; öğrencilerin hoşuna gitmedi, kısa bir süre sonra işini bıraktı. Annesi öldü. Sade suya kuru ekmekle geçinerek altı ay boş gezdi. Sonra mahkeme muhzırı oldu. Bu görevinde, hastalığı yüzünden işinden çıkarılıncaya kadar kaldı.

Hiçbir zaman, hatta öğrencilik yıllarında bile, sağlıklı bir insan izlenimini bırakmamıştı. Hep solgun yüzlü, zayıftı ve soğuk algınlığından yakınırdı. Az yer, kötü uyurdu. Bir kadeh şarap içse başı döner, sinir bunalımına tutulurdu. Topluluğu severdi ama sinirliliği ve kuruntusu yüzünden hiç kimseyle samimi olamaz, dost edinemezdi. Kasabalıların cahilliğini, uyuşuk ve hayvanca yaşantılarını çirkin, çok iğrenç bulduğunu söyleyerek onları küçümserdi. Yüksek ve tenor bir sesle, ateşli ateşli, ya hoşnutsuzluğunu ve öfkesini ya da sevinç ve hayranlığını belli ederek ama candan ve içten konuşurdu. Onunla ne konuşursanız konuşun, her şeyi aynı konuya sürüklerdi: Kasabada yaşamak can sıkıcıdır; toplum yüksek çıkarlardan yoksundur, sadece zorbalıkla, kaba bir sefahatle ve ikiyüzlülükle çeşitlendirilmiş sıkıcı ve anlamsız bir yaşayış sürmektedir. Namussuzların karnı tok, sırtı pektir; namuslu insanlar ise bir lokma ekmeğe muhtaçtır. Okul gereklidir, dürüst eğilimli, yerel bir gazete gereklidir, tiyatro, okuma salonları ve aydın güçlerin birleşmesi gereklidir. Toplumun bilinçli bir hale gelmesi, tüylerinin ürpermesi gerekir. İnsanlar üzerine olan yargılarında, hiçbir ayrıntı gözetmeden siyah ve beyaz gibi aşırı renkler kullanırdı. Ona göre insanlık, namuslular ve alçaklar olmak üzere ikiye ayrılmıştı; bunun ortası yoktu. Kadınlardan ve aşktan hep

coşkuyla, hayranlıkla söz ederdi. Ama bir defacık olsun âşık olmamıştı.

Sinirliliğine ve yargılarının sertliğine rağmen, kasabada onu severler ve arkasından, "Vanya," diye sevgiyle söz ederlerdi. Doğuştan olan inceliği, herkesin yardımına koşma alışkanlığı, düzenseverliği, ahlakının temizliği, eskimiş redingotu, hastalıklı görünüşü, aile mutsuzluğu, herkeste iyi, sıcak ve gamlı duygular uyandırıyordu. Üstelik bilgili, çok okumuş bir adamdı, kasabalılara göre her şeyi biliyordu, Ona bir çeşit canlı ansiklopedik sözlük gözüyle bakıyorlardı.

Çok okurdu. Kulüpte, sinirli sinirli sakalını çekiştirerek dergi ve kitapları gözden geçirirdi. Yüzünden, okumadığı, âdeta çiğnemeye vakit bulmadan büyük bir tutkuyla kitabı yuttuğu belli olurdu. Okumanın, onda, hastalıklı alışkanlıklardan biri olduğunu kabul etmek gerekti; çünkü o, geçen yılın gazete ve takvimleri bile olsa, eline geçen her şeyin üzerine aynı hırsla atılır ve okurdu. Evinde hep yatarak okurdu.

III

BİR SONBAHAR SABAHI, İvan Dmitriç, paltosunun yakasını kaldırmış, dar sokaklarda ve avlularda çamurları şapırdatarak, bir esnaftan, mahkemece hükmolunan bir parayı almaya gidiyordu. Her sabah olduğu gibi, keyfi yerinde değildi. Sokağın birinde, silahlı dört jandarmanın götürdüğü, elleri kelepçeli iki mahkûmla karşılaştı. İvan Dmitriç, eskiden de bu gibi mahkûmlara sık sık rastlardı; her defasında bunlar onda bir çeşit acıma duygusu ve üzüntü uyandırırdı; ama bugünkü bu karşı-

laşma onda, özel ve tuhaf bir izlenim bıraktı. Kendisini de böyle kelepçeye vurabilecekleri ve bunlar gibi çamurların içinden geçirerek hapishaneye götürebilecekleri düşüncesi, nedense, birdenbire kafasında uyandı. İşini görüp evine dönerken, postanenin yanında, kendisiyle selamlaşan ve aynı yönde birkaç adım yürüyen, bildik bir polis komiserine rastladı; her nedense bu da kendisine kuşkulu göründü. Evinde bütün gün, mahkûmlar ve silahlı jandarmalar aklından çıkmadı, anlaşılması olanaksız bir üzüntü onu okumaktan ve aklını başına toplamaktan alıkoydu. Akşam olunca odasında ışık yakmadı. Geceleyinse uyumadı; hep, kendisini gelip tutuklayabileceklerini, ellerine kelepçe vurabileceklerini ve hapishaneye götürebileceklerini düşündü. Herhangi bir suç işlediğini hatırlamıyordu; ileride de, asla hiç kimseyi öldürmeyeceğine, yangın çıkarmayacağına, hırsızlık etmeyeceğine söz verebilirdi; ama istemeyerek, kazara bir suç işlemek, bir iftiraya uğramak, sonunda adli bir hatanın kurbanı olmak güç bir şey miydi? Eski bir halk deyişi, dilenci torbasıyla hapishanenin tövbe tutmadığını söyler. Bugünkü adalet mekanizmasına göre adli bir hata işlemek çok mümkündür ve bunda şaşılacak bir yan da yoktur. Başkalarının acısıyla iş ve görev ilişkileri olan, örneğin, yargıç, polis, doktor gibi insanlar zamanla ve alışkanlıkla öylesine pişerler ki, isteseler bile, müşterilerine biçimsel bir davranıştan daha başka türlüsünü gösteremezler. Onların bu bakımdan, avluda koyunları ve danaları kesip de kanlarının aktığını fark etmeyen bir mujikten zerre kadar farkları yoktur. Kişiye gösterilen bu biçimsel ve acımasız davranış karşı-

sında suçsuz bir insanın bütün yaşam haklarını elinden alarak onu küreğe mahkûm etmek için yargıca ancak bir şey gerekir: zaman. Karşılığı maaş olan birkaç formaliteye uymak için yetebilecek bir zaman... İşte hepsi bu kadar. Bundan sonra da işin yoksa şimendiferden iki yüz verst uzaklıkta olan bu küçük ve pis kasabada adalet ve korunma ara... Hem her türlü zor ve baskının toplumca akla yakın ve uygun bir zorunluk sayıldığı, buna karşılık, örneğin aklama kararı gibi yumuşak ve acıma duygusu taşıyan bir işlemin, doyurulmamış ve intikamcı birtakım duyguların patlamasına yol açtığı bir anda adaleti düşünmek gülünç bir şey değil midir?

İvan Dmitriç, ertesi sabah, alnında soğuk bir ter olduğu halde, kendisini her dakika tutuklayabileceklerine tamamıyla inanmış olarak büyük bir korku içinde yatağından kalktı... Dünkü korkunç düşünceler mademki böylesine uzun bir süre kafasında kalabilmişti, demek ki bunlarda mutlaka bir gerçek payı vardı. Ortada hiçbir sebep yokken bu düşünceler onun kafasına gelemezdi!

Penceresinin önünden ağır ağır bir bekçi geçti: Bu da mı nedensizdi? İşte evinin yanında iki adam durdu ve sustu... Bunlar niçin susuyordu?

Böylece İvan Dmitriç için acılı günler ve geceler başladı... Penceresinin önünden geçen veya evinin avlusuna giren herkes, ona gizli polis ya da casus gibi görünüyordu. İlçenin emniyet müdürü, her gün öğle vakti çift atlı arabasıyla sokaktan geçerdi; kasaba yakınlarındaki malikânesinden emniyet müdürlüğüne geliyordu. Ama her seferinde İvan Dmitriç'te, müdürün çok çabuk ve yüzünde özel bir ifade olduğu halde geçtiği; herhalde

kasabada önemli bir caninin peyda olduğunu bildirmek için acele ettiği izlenimi uyanırdı.

İvan Dmitriç, kapının her çalınışında titremeye başlıyor, ev sahibinin yanında bir yabancı gördüğü zaman âdeta bitiyordu. Polislerle, jandarmalarla karşılaştığı zaman ilgisiz görünmek için gülümsüyor ve ıslık çalıyordu. Gecelerce, sabaha kadar uyumuyor, tutuklanmayı bekliyordu. Ama ev sahibi kadına uyuyormuş görünmek için derin uykulara dalmış bir adam gibi horluyor ve derin derin soluk alıyordu. Çünkü uyumaması demek, onda, vicdanını kemiren bazı şeylerin bulunması demekti. Ne parlak kanıt! Mantık ve olaylar bütün bu korkuların saçma ve psikopatça olduğuna, eğer işe biraz geniş bakılacak olursa, tutuklanmanın ve hapishaneye girmenin aslında öylesine korkunç bir şey olmadığına onu inandırıyordu. Önemli olan, vicdanının temiz ve rahat olmasıydı. Ama İvan Dmitriç ne kadar mantığa uygun ve akıllıca muhakeme yürütüyorsa, üzüntüsü de öylesine güçleniyor ve acı verici bir hal alıyordu. Bu tıpkı, balta girmemiş bir ormanda kendisine bir meydancık açmak isteyen bir münzevinin hikâyesini andırmaktadır; münzevi ağaçları baltaladıkça, onlar daha güçlü gelişiyorlardı. Nihayet İvan Dmitriç bu çeşit düşüncelerin de yarar sağlamadığını görünce kendini büsbütün umutsuzluğa ve korkuya kaptırdı.

Herkesten elini eteğini çekmeye ve insanlardan kaçmaya başladı. Görevini eskiden de sevmiyordu; şimdiyse ondan büsbütün tiksinir olmuştu. Onu aldatmaların-

dan, farkına varmadan cebine bir para koyarak rüşvet aldı diye suçlamalarından veya kendinin, istemeyerek resmî kâğıtlardan birinde sahtecilik sanılabilecek bir yanlışlık yapmasından ya da emanet bir parayı kaybetmesinden korkmaya başladı... İşin tuhafı şu ki, namus ve özgürlüğünü ciddi olarak tehlikeye düşürebilecek binlerce neden icat ettiği şu günlerdeki kadar, düşünceleri, hiçbir zaman böylesine akıcı ve böylesine yaratıcı olmamıştı. Ama buna karşılık dış dünyaya ve özellikle kitaplara olan ilgisi hissedilir derecede azalmış, belleğini hızla yitirmeye başlamıştı...

İlkbaharda karlar kalktığı zaman, mezarlığın yakınlarındaki bir çukurun içinde, bir kocakarının ve bir çocuğun, korkunç bir ölümün izlerini taşıyan yarı çürümüş cesetleri bulundu. Kasabada herkes cesetlerden ve bunların bilinmeyen katillerinden söz ediyordu. İvan Dmitriç, bunları kendisinin öldürmüş olmasından kuşkulanmamaları için sokaklarda gülümseyerek dolaşıyor, tanıdıklarına rastladıkça sararıyor, kızarıyor, zayıf ve kendilerini koruyamayan kimseleri öldürmekten daha alçakça bir cinayet olamayacağını anlatmaya koyuluyordu. Ama bu yapmacık tavırlar onu pek çabuk yordu; düşünüp taşındıktan sonra, kendi durumundaki bir kimse için yapılacak en iyi şeyin, ev sahibesinin bodrumunda saklanmak olduğuna karar verdi. Bütün bir gün ve bir gece ve daha ertesi gün bodrumda kaldı. Adamakıllı üşüdü ve havanın kararmasını bekleyerek bir hırsız gibi kendi odasına süzüldü. Orada, kulağı kirişte ve hiç kımıldamadan, ortalık aydınlanıncaya kadar odanın ortasında ayakta

durdu. Sabahleyin erkenden, daha güneş doğmadan, ev sahibine sobacılar geldi. İvan Dmitriç, bunların mutfaktaki sobayı onarmak için geldiklerini biliyordu; ama korku onu, bu gelenlerin sobacı kılığına girmiş polisler olduğuna inandırdı. Yavaşça evden çıktı; müthiş bir korkuya kapılmış olduğu halde, şapkasız ve ceketsiz sokağa fırladı. Köpekler havlayarak onu kovalamaya başladı. Arkasından bir mujik haykırıyordu. Hava, kulaklarının içinde ıslık çalıyordu. İvan Dmitriç'e, sanki dünyanın bütün gazabı sırtına binmiş, kendisini kovalıyor gibi geldi.

Onu yakaladılar, evine getirdiler, ev sahibi kadını, doktor çağırmaya gönderdiler. İleride kendisinden söz edeceğimiz doktor Andrey Yefimiç, hastaya taflan suyu damlası verdi; başına soğuk kompres konulmasını öğütledi; üzgün üzgün başını salladı ve ev sahibesine, bir daha gelemeyeceğini, çünkü insanların akıllarını kaçırmalarına engel olmanın doğru bir şey olmayacağını söyleyerek çıkıp gitti.

İvan Dmitriç'in geçinecek ve kendisine baktıracak parası olmadığı için, onu acele hastaneye kaldırdılar ve orada zührevi hastalıklar koğuşuna yatırdılar... Geceleri uyumuyor, hırçınlık ediyor, hastaların rahatını kaçırıyordu; Andrey Yefimiç'in emriyle onu Altıncı Koğuş'a nakletmekte gecikmediler...

Aradan bir yıl geçince, İvan Dmitriç'i kasabada tamamıyla unuttular. Ev sahibesi tarafından saçak altındaki kızağın içine atılan kitapları, mahalle çocuklarınca alınıp götürüldü.

IV

İVAN DMİTRİÇ'İN solundaki komşusu, daha önce de söylediğim gibi, Yahudi Moyseyka idi. Sağındaki komşusuysa, yağdan şişmiş, yusyuvarlak bir hale gelmiş, tamamıyla anlamsız, aptal yüzlü bir mujikti. Bu, çoktandır düşünme ve duyma yeteneğini yitirmiş, hareketsiz, obur, pis bir hayvandı. Daima keskin, boğucu ve pis bir koku yaymaktaydı.

Onun temizliğine bakan Nikita, yumruklarına acımadan, olanca gücüyle, fena halde döverdi onu. İşin korkunç yanı onun dövülmesi değildi –çünkü buna alışılabilirdi–, bu aptallaşmış hayvanın bütün bu dayaklara karşı ses çıkarmayışı, hiçbir harekette bulunmayışı, hatta gözünü bile kırpmayışı, sadece ağır bir fıçı gibi bir yandan öbür yana hafifçe sallanışı idi.

Altıncı Koğuş'un beşinci ve sonuncu hastası, bir zamanlar postanede mektup ayırıcılığı yapmış, zayıfça, ufak telek, sarışın, iyi ama biraz hileci yüzlü bir adamdı. Şen ve duru bakışlı, zeki ve sakin gözlerine bakarak, onun önemli ve çok hoş bir sır sakladığına inanılabilirdi. Yastığının ve şiltesinin altında, kendisinden zorla almaları veya çalmaları korkusuyla değil de, utangaçlığından sakladığı bir şey vardı. Bazen sırtı arkadaşlarına dönük olduğu halde pencereye yaklaşır, boynuna bir şey geçirir ve başını önüne eğerek bunu seyrederdi. Bu sırada kendisine yaklaşılsa, utanır ve boynundan bir şey koparırdı. Ama onun sırrını öğrenmek güç bir şey değildi.

İvan Dmitriç'e sık sık:

"Beni kutlayın," derdi. "İkinci rütbeden yıldızlı Stanislav nişanını aldım. İkinci rütbeden yıldız nişanı ancak yabancılara verilir... Ama nedense, beni ayrı tutmak istemişler... (Hayretle omuzlarını silkerek gülümserdi.) Doğrusunu isterseniz, bunu hiç de beklemiyordum."

İvan Dmitriç düşünceli bir edayla:

"Ben bu konudan hiçbir şey anlamıyorum," derdi.

Eski posta memuru, kurnaz kurnaz gözlerini kırparak eklerdi:

"Benim er geç ne alacağımı biliyor musunuz? Mutlaka İsveç 'Kutupyıldızı' nişanını alacağım... Bu öyle bir nişandır ki, özenmeye değer... Beyaz haç ve siyah kurdele... Bu çok güzel bir şey."

Herhalde, bu pavyonda olduğu kadar hiçbir yerde yaşam böylesine tekdüze değildir. Sabahleyin hastalar, felçli hasta ve şişman mujik dışında, taşlıktaki büyük yarım fıçıda yüzlerini yıkar ve hırkalarının etekleriyle kurulanırlar. Sonra Nikita'nın, hastanenin ana binasından getirdiği çayı, kalaylı maşrapalarla içerler. Öğleyin, ekşi lahanadan yapılmış *şçi* adlı çorbayla, karabuğdaydan yapılmış bir çeşit lapa yerler. Akşamleyin de öğleden artakalan lapayı yerler. Öteki zamanlarda ise yatarlar, uyurlar, pencereden bakarlar, koğuşun bir köşesinden ötekine gidip gelirler. Ve bu, böyle her gün sürüp gider. Hatta eski posta memuru bile hep aynı nişanlardan söz eder.

Altıncı Koğuş'ta yeni kişiler seyrek görülür; doktor, uzun süreden beridir akıl hastalarını almıyor; bu dünyada akıl hastanesini ziyaret etmek heveslisi insanlar da pek az... Pavyona iki ayda bir Semyon Lazariç adlı bir

berber gelir. Berberin, delilerin saçlarını nasıl kestiğinden, Nikita'nın ona nasıl yardım ettiğinden, sarhoş ve güleç yüzlü berberin her görünüşünde, hastaların nasıl bir heyecana ve şaşkınlığa kapıldıklarından söz etmeyeceğiz.

Berberden başka, pavyona hiç kimse uğramaz. Hastalar, her gün sadece Nikita'yı görmeye mahkûmdur.

Bununla birlikte geçenlerde hastanede oldukça tuhaf bir haber yayıldı.

Doktorun, güya sık sık Altıncı Koğuş'a gidip gelmeye başladığına ilişkin ortalıkta bir söylenti dolaşmaya başladı.

V

TUHAF BİR SÖYLENTİ!

Doktor Andrey Yefimiç Ragin, bazı bakımlardan olağanüstü bir adamdı. Anlattıklarına göre gençliğinde çok sofuymuş; papaz olmaya hazırlanıyormuş. 1863 yılında liseyi bitirince, İlahiyat Akademisi'ne girmek istemiş. Ama hekim ve cerrah olan babası, kendisiyle acı acı alay ederek, eğer papaz olursa, ona evlat gözüyle bakmayacağını kesin bir dille söylemiş. Bunun doğru olup olmadığını bilmiyorum. Ama Andrey Yefimiç'in kendisi, hekimliğe ya da uzmanlık alanlarına karşı asla hiçbir eğilim beslemediğini birçok defa itiraf etmiştir.

Ama ne olursa olsun, tıp fakültesini bitirdikten sonra papaz olmadı. Herhangi bir sofuluk da göstermiyordu; hekimliğinin ilk zamanlarında da, tıpkı şimdiki gibi, bir kilise adamına çok az benziyordu.

Görünüşü, bir mujiğinki gibi ağır ve kabaydı. Yüzü, sakalı, düz saçları, sağlam ve hantal yapısı, büyük yol üzerindeki obur, hovarda ve sert meyhaneciyi hatırlatıyordu. Sert yüzü, geniş mavi damarcıklarla örtülüydü; burnu kırmızı, gözleri küçüktü. Boyu uzun, omuzları geniş, elleri ayakları çok iriydi: Bir yumrukta insanın canını alabilecek izlenimini veriyordu. Ama davranışları yumuşak, yürüyüşü ihtiyatlıydı. Dar koridorda karşılaştığınız zaman, size yol vermek için her zaman ilkin o durur ve ondan beklediğiniz kalın bir sesle değil de ince, yumuşak, tenor bir sesle size "pardon!" derdi. Boynundaki küçük bir şiş, kolalı ve sert yakalar takmasına engel olduğu için, her zaman kumaştan ya da basmadan, yumuşak gömlek giyerdi. Genellikle bir doktor gibi giyinmezdi. Bir elbiseyi onlarca yıl giyer ve genellikle bir Yahudi mağazasından satın aldığı yenisi de, üzerinde eskisi kadar buruşuk ve eskimiş görünürdü. Aynı redingotla hastalarına bakar, aynı redingotla yemeğini yer, yine o redingotla ziyaretlerini yapardı. Bunu, cimriliğinden değil de, kılık kıyafete önem vermeyişinden yapardı.

Andrey Yefimiç, görevini devralmak için kasabaya geldiği zaman, "Hayır Kurumu" korkunç bir durumdaydı. Pis kokudan, koğuşlarda, koridorlarda, hastanenin avlusunda bile soluk almak güçtü. Hastane hademeleri, hastabakıcılar ve bunların çocukları, koğuşlarda hastalarla birlikte yatıyordu. İnsanlara rahat vermeyen hamamböceklerinden, tahtakurularından, farelerden yakınıyorlardı. Hastanenin cerrahi bölümünde yılancığın önüne bir türlü geçilemiyordu. Bütün hastanede

ancak iki teşrih bıçağı vardı; bir termometre bile yoktu. Banyoların içine patates doldurmuşlardı. İdare memuru, çamaşırcı, sağlık memuru, hastaları soyup soğana çeviriyordu. Andrey Yefimiç'ten önceki eski doktora gelince, bunun sözde hastane alkolünün gizli satışıyla uğraştığını; kendisi için, hastabakıcılardan ve kadın hastalardan kurulu koca bir harem meydana getirdiğini söylüyorlardı. Bütün bu düzensizlikler kasabaca çok iyi biliniyor, hatta büyütülüyordu bile. Ama hepsi de sessizce karşılanıyordu. Bazıları hastaneye sadece köylülerle orta halli halkın yattığını, bu gibi insanların ise, evlerinde hastaneden çok daha kötü bir yaşayış sürdüklerini, bunun için, hastaneden şikâyetçi olamayacaklarını ileri sürerek, bu düzensizlikleri hoş görüyordu. Hastaları piliç kızartmasıyla besleyecek değillerdi ya! Kimisi ise; *Zemstvo*'nun* yardımı olmadan, kasabanın bir başına iyi bir hastane meydana getiremeyeceğini, hiç olmayacağına, kötü de olsa bir hastanenin bulunmasının yine de iyi bir şey olduğunu söyleyerek bu yolsuzlukları küçültmeye uğraşıyordu. Genç Zemstvo'ya gelince, kasabanın, kendi hastanesi olduğunu bahane ederek o da gerek kasabada gerek kasaba yakınlarında yeni bir hastane açmıyordu.

Andrey Yefimiç hastaneyi inceledikten sonra, bunun, son derece yüz kızartıcı ve kasaba halkının sağlığı için çok zararlı bir kurum olduğuna karar verdi. Onun kanısınca yapılacak en akıllıca iş, hastaları taburcu etmek

---

* *Zemstvo*: Çarlık Rusya'sında 1864 yılından başlayarak kabul edilmiş, bizdeki belediye teşkilatlarını andıran yerel bir idare biçimidir. *-H. Âli Ediz*

ve hastaneyi kapatmaktı. Ama bunun için yalnız kendi isteğinin yeterli olmadığını, bunun yararsız bir şey olacağını düşündü. Maddi ve manevi pisliği bir yerden kovsanız, o mutlaka oradan kalkıp bir başka yere konar. Onun kendi kendine yok olmasını beklemek gerek. Sonra, insanlar, bir hastane açıyor ve buna katlanıyorsa, demek ki bu hastane onlara gereklidir. Kör inançlar ve günlük yaşantımızdaki bütün bu pislik ve iğrençlikler, toprağa atılan bir gübre gibi, zamanla biçim değiştirerek yararlı bir nesne haline geleceklerine göre, zorunlu şeylerdir. Dünyada hiçbir iyi şey yoktur ki, mayasında bir murdarlık yatmasın!

İşinin başına geçen Andrey Yefimiç, düzensizlikleri, oldukça ilgisizlikle karşılar gibi oldu. Sadece, hademelerin ve hastabakıcıların koğuşlarda yatmamasını rica etti; aygıtlar için iki dolap yaptırdı. İdare memuru, çamaşırcı, sağlık memuru ve yılancık hastalığı yine yerlerinde kaldı.

Andrey Yefimiç, zekâyı ve namusluluğu olağanüstü derecede severdi. Ama kendisinde, çevresinde namuslu ve zeki bir yaşam yaratmaya yetecek bir karakter ve kendi hakkına inanış yoktu. Kesin olarak reddetmesini, emretmesini, zorlamasını bilmezdi. Hiçbir zaman sesini yükseltmemeye, hiçbir zaman emir kipi kullanmamaya yemin etmiş gibiydi. "Ver" veya "getir" demek ona güç geliyordu. Karnı acıktığı zaman, kararsız bir edayla öksürerek, aşçı kadına: "Acaba, nasıl etsek de bir çay içsek!" ya da "Acaba nasıl etsek de bir öğle yemeği yesek!" derdi.

İdare memuruna, çalmaktan vazgeçmesini söylemek veya onu kapı dışarı etmek ya da bu gereksiz, bu asa-

lak görevi kaldırmak, onun gücünün yetemeyeceği bir işti. Onu aldattıkları, ona yaltaklandıkları ya da imzalanmak üzere kendisine sahte bir hesap getirdikleri zaman Andrey Yefimiç bir ıstakoz gibi kızarır, kendini suçlu hisseder ama yine hesabı imzalardı. Hastalar, aç kaldıklarından veya hastabakıcıların kendilerine fena baktıklarından yakındıkları zaman, utanır ve kabahatli bir edayla:

"Peki peki," diye mırıldanır, "ben konuyu sonra incelerim. Herhalde işin içinde bir yanlışlık olsa gerek," derdi.

İlk zamanlarda Andrey Yefimiç büyük bir çabayla çalışıyordu. Her gün sabahtan öğlene kadar hastaları muayene ediyor, ameliyat yapıyor, hatta doğum işleriyle bile uğraşıyordu. Kadınlar, onun çok dikkatli olduğunu, özellikle kadın ve çocuk hastalıklarını çok iyi tanıladığını söylüyordu. Ama zamanla bu tekdüze ve yararsızlığı apaçık işten sıkılmaya başladı. Bugün otuz hastaya bakacaksınız, yarın ise bunların sayısı otuz beşi, öbür gün kırkı bulacak ve bu böyle günden güne, yıldan yıla sürüp gidecek... Hâlbuki, şehirdeki ölüm sayısı azalmıyor, hastalar eksilmiyor. Sabahtan öğleye kadar başvuran kırk hastaya ciddi bir yardımda bulunmak maddi bakımdan elde değildir. Böylece ister istemez, ortaya bir aldatma durumu çıkmaktadır. Bir yıl içinde, ortalama on iki bin kişiye bakıldığına göre, düpedüz, on iki bin kişi aldatılmış demektir. Ağır hastaları koğuşlara yatırarak bilimin kurallarına göre onlarla uğraşmak da mümkün değildir; çünkü kural vardır ama bilim yoktur. Felsefeyi bir yana bırakarak, öteki doktorlar gibi,

ukalaca kurallara boyun eğseniz bile, bunun için de yine her şeyden önce pislik değil, temizlik ve iyi bir havalandırma düzeni, kokmuş, ekşi, lahanadan yapılmış çorba değil, temiz bir besin gereklidir. Dahası, hırsızlar değil, iyi yardımcılar gerektir.

Hem zaten ölüm, herkes için doğal ve yasal bir sonuç ise insanların ölmesine ne diye engel olmalıdır? Herhangi bir memur veya tüccar, alnında yazılı olan zamandan beş ya da on yıl fazla yaşarsa, bunun ne yararı vardır? Öte yandan hekimliğin amacı, ilaçlarla acılarımızı azaltmaksa, elde olmayarak hatırımıza şöyle bir soru gelir: Bu acıları ne diye azaltmalı? Birincisi, söylediklerine göre acı çekmek insanları olgunlaştırırmış. İkincisi, eğer insanlık haplarla ve damlalarla gerçekten de acılarını azaltmayı öğrenecek olursa, o zaman, şimdiye kadar sadece bütün felaketlere karşı bir sığınak olmakla kalmayan, aynı zamanda bir mutluluk sağlayan din ve felsefeden tamamıyla yüz çevirmez mi?

Puşkin ölümünden önce korkunç acılara katlandı; zavallı Heinrich Heine yıllarca kötürüm olarak yaşadı. O halde, acı olmayınca, yaşamları bomboş, anlamsız geçecek ve bir amibin yaşamına benzeyecek olan bir Andrey Yefimiç'i ya da bir Matriyona Savişna'yı hasta olmaktan ne diye alıkoymalıdır?

Buna benzer düşüncelerin yükü altında ezilen Andrey Yefimiç, cesaretini yitirdi ve hastaneye her gün gelmemeye başladı.

VI

ONUN YAŞAMI şöyle geçiyordu: Genellikle sabahları saat sekizde kalkıyor, giyiniyor ve çayını içiyordu. Sonra ya çalışma odasında oturup okuyor ya da hastaneye gidiyordu. Burada, hastanede, dar ve karanlık koridorlarda, muayene edilmeyi bekleyen poliklinik hastaları otururdu. Önlerinden, tuğla zemin üzerinde çizmelerini tıkırdatarak, hastane hademeleri ve hastabakıcılar, hastane kaputları giymiş bitkin yüzlü hastalar geçer, gece oturakları taşınır ve ölüler geçirilirdi. Çocuklar ağlar, koridorda hava akımları olurdu. Andrey Yefimiç, ateşli, veremli ve genellikle çabuk etkilenen hastalar için bu hallerin çok acı verici olduğunu biliyordu; ama elinden ne gelebilirdi?

Muayene odasında onu kısa boylu, şişman, iyice tıraş edilmiş ve temizce yıkanmış tombul yanaklı, davranışları yumuşak ve cana yakın sağlık memuru Sergey Sergeyeviç karşılar. Yeni ve bol elbisesiyle Sergey Sergeyeviç, bir sağlık memurundan çok bir senatörü andırmaktadır. Sergey Sergeyeviç'in şehirde kalabalık müşterisi vardır; beyaz kravat takar; kendisini, hiç müşterisi olmayan doktordan daha yetenekli, daha bilgili sayar.

Hasta kabul odasının bir köşesinde, çerçeve içinde, önünde kocaman bir kandilin asılı olduğu Meryem Ana resmi bulunmaktadır. Bunun yanı başında beyaz bir örtüyle örtülü portatif bir mihrap durur. Duvarlara, piskoposların portreleri, Sviatogorsk Manastırını canlandıran bir tablo ve peygamber çiçeklerinden yapılma kuru çelenkler asılmıştır. Sergey Sergeyeviç sofu bir adamdır

ve dinsel süslemeleri sever. Meryem Ana kandili, onun çabası ve parasıyla oraya konmuştur. Pazar günleri, muayene odasında, onun emriyle hastalardan biri yüksek sesle dualar okur; bu okumadan sonra da Sergey Sergeyeviç, elinde buhurdan olduğu halde bütün koğuşları dolaşır, oraları günlükle tütsüler.

Hastalar çok, zaman da pek azdır; bundan ötürü de herkesin üstünkörü muayenesiyle, herkese uyuşturucu bir pomat ya da hintyağı cinsinden bir ilaç verilmesiyle yetinilir. Andrey Yefimiç, çenesi yumruğuna dayalı, düşünceli bir halde oturur, sorularını alışkanlıkla sorardı. Sergey Sergeyeviç de oturur, ellerini ovuşturur ve zaman zaman lafa karışırdı:

"Tanrı'ya kötü ibadet ettiğimiz için acı çekiyor ve yoksulluğa katlanıyoruz. Evet, bu böyle..."

Muayene sırasında Andrey Yefimiç hiçbir ameliyat yapmaz. O, uzun süreden beri bu gibi şeylerle uğraşmaz olmuştur. Kan görmek, onun üzerinde kötü bir etki yapar. Küçük bir çocuğun boğazına bakmak için ağzını açtırsa, çocuk da haykırmaya, küçücük elleriyle kendini korumaya kalksa, doktorun kulakları uğuldar, başı döner ve gözlerinden yaşlar boşanır... Reçetesini yazmakta acele eder ve anneye, çocuğunu elden geldiğince çabuk götürmesini işaret eder.

Muayenede hastaların ürkekliği ve kalın kafalılığı, sofu Sergey Sergeyeviç'in yakınlığı, duvarlardaki portreler, hatta yirmi yıldan beri boyuna yinelediği kendi soruları bile onu pek çabuk bıktırır... Beş altı hastaya baktıktan sonra kalkar, gider. Geri kalan hastaları onsuz, yardımcısı alır.

Allaha şükür uzun süreden beri özel hastası bulunmadığını ve hiç kimsenin gelip kendisini rahatsız etmeyeceğini düşünerek evine gelen Andrey Yefimiç, hemen çalışma odasındaki masasının başına geçer ve okumaya başlar. Daima büyük bir memnunlukla ve çok okur. Aylığının yarısı kitaba gider; evinin altı odasından üçü, kitaplarla ve eski dergilerle doludur. Hepsinden çok felsefe ve tarihle ilgili eserleri sever; doktorlukla ilgili olanına gelince, sadece, daima sonundan okumaya başladığı *Vraç** dergisine abonedir. Okuması, her defasında, arası kesilmeden birkaç saat sürer ve onu yormaz. O, bir zamanlar İvan Dmitriç'in yaptığı gibi yutarcasına ve çabuk çabuk okumaz, tam tersine, yavaş yavaş, anlamını kavrayarak, anlamadığı veya hoşuna giden yerlerde durarak okur. Okurken, daima kitabının yanında, açıkta, tabağa konmamış bir halde doğrudan doğruya masanın örtüsü üzerinde hıyar ya da elma turşusu ve küçük bir sürahi votka bulunur. Her yarım saatte bir, gözlerini kitabından ayırmadan bir kadeh votka doldurur ve içer, sonra yine bakmadan, el yordamıyla hıyar turşusuna uzanır ve ondan bir parça ısırır.

Saat üçte, ihtiyatla mutfağın kapısına yaklaşır, öksürerek:

"Daryuşka," der, "nasıl etsek de şu öğle yemeğini yesek."

Oldukça kötü ve pis bir yemekten sonra Andrey Yefimiç, kollarını göğsünde kavuşturarak odasında dolaşır ve düşünür. Saat dördü, sonra beşi çalar; Andrey

* (Ru.) Doktor. -*H. Âli Ediz*

Yefimiç ise hâlâ dolaşmakta ve düşünmektedir. Zaman zaman mutfağın kapısı gıcırdar, kapının arkasından Daryuşka'nın uykulu ve kırmızı yüzü görünür, ilgiyle, sevecenlikle:

"Andrey Yefimiç," diye sorar, "bira içme zamanınız gelmedi mi?"

Andrey Yefimiç yanıtlar:

"Hayır, daha gelmedi. Bekleyeceğim, biraz daha bekleyeceğim..."

Alışıldığı üzere akşama doğru, Andrey Yefimiç'in bütün kasabada kendisiyle konuşmaktan sıkılmadığı tek kişi olan, Posta Müdürü Mihayil Averyaniç gelir. Mihayil Averyaniç bir zamanlar çok zengin bir derebeyiymiş. Süvari ordusunda hizmet ediyormuş... Ama sonradan yoksul düşmüş, bu yüzden, ihtiyarlığında posta hizmetine girmek zorunda kalmış. Mihayil Averyaniç, dinç ve sağlam yapılı, güzel ve kırçıl favorili, terbiyeli, gür ve güzel sesli bir adamdır. İyi yürekli, duyguludur ama çabuk kızar. Postaneye işi düşenlerden herhangi birisi onun düşüncesini kabul etmese, ona itiraz etse veya sadece düşüncelerini ileri sürmeye kalksa Mihayil Averyaniç kıpkırmızı kesilir, bütün gövdesi titremeye başlar ve gök gürültüsünü andıran bir sesle: "Susunuz!" diye bağırır. Böylece, uzun süreden beri postane, kasabada, ayak basılmaması gereken bir yer olarak ün salmıştır. Mihayil Averyaniç, Andrey Yefimiç'i kültürlü ve soylu ruhu için sever ve sayar; halbuki gerek emri altındaki memurlara, gerek kasabalılara yüksekten bakar.

Andrey Yefimiç'in yanına girerken:

"İşte ben geldim," der. "Merhaba dostum! Herhalde sizi bıktırdım, değil mi?.."

Doktor ona yanıt verir:

"Tam tersine, çok sevindim. Sizi görmekten her zaman pek mutlu oluyorum."

İki dost kanepenin üzerine oturur ve hiç konuşmadan bir süre sigara içer.

Andrey Yefimiç:

"Daryuşka," diye seslenir, "bize bira verseniz, nasıl olur?"

Yine bir şey konuşmadan, doktor, düşünceye dalmış bir halde, Mihayil Averyaniç ise anlatacak çok ilginç bir şeyi olan insanlara özgü şen ve canlı bir tavırla, birinci şişeyi içerler. Konuşmaya ilk başlayan hep doktordur.

Başını sallayarak ve karşısındakinin gözlerine bakmayarak (o hiçbir vakit karşısındakinin gözlerine bakmaz) ağır ağır ve yavaş bir sesle konuşmaya başlar:

"Sayın Mihayil Averyaniç, kasabamızda ilginç ve akıllıca konuşmasını bilen ve seven insanların bulunmayışı ne acı, ne acı bir şeydir. Bu bizim için büyük bir eksikliktir. Hatta aydınlar bile bayağılığın üstüne çıkamıyor. Sizi temin ederim ki, onların zekâ düzeyleri de aşağı tabakanınkinden hiç yüksek değil..."

"Çok doğru. Ben de sizinle aynı görüşteyim."

Doktor ağır ağır ve aralıklı olarak sözünü sürdürür:

"Bu dünyada insan aklının yüksek manevi belirtilerinden başka her şeyin önemsiz ve bayağı olduğunu siz de bilirsiniz. Akıl ve zekâ, insanla hayvan arasında keskin bir sınır meydana getirir; insanın tanrısallığını ima eder, hatta bir dereceye kadar, bulunmayan ölümsüzlü-

ğün yerine bile geçer. Buna göre akıl ve zekâ, zevklerin biricik kaynağını oluşturur. Oysa biz çevremizde akıl ve zekânın varlığını ne görüyor, ne de işitiyoruz. Şu halde biz sevinçten, zevkten yoksunuz. Evet, gerçi bizim kitaplarımız var, ama bu, canlı konuşmalardan, karşılıklı ilişkilerden büsbütün başka bir şey. Pek de doğru olmayan bir karşılaştırma yapmama izin verirseniz, kitaplar nota, konuşma ise şarkının ta kendisidir."

"Çok doğru."

Sonra bir sessizlik olur. Daryuşka mutfaktan çıkar; yüzünde budalaca bir keder ifadesi olduğu halde, başını yumruğuna dayayarak, konuşulanları dinlemek üzere kapının ağzında durur.

Mihayil Averyaniç içini çekerek:

"Eh! Bugünkülerde akıl ve zekâ arıyorsunuz!" diye söylenir.

Ve eskiden ne kadar neşeli, sağlıklı, hoş yaşandığını, o zamanlar Rusya'da ne kadar zeki ve akıllı bir aydınlar kadrosu bulunduğunu ve bu kadronun dostluk ve namus kavramına ne kadar değer verdiğini anlatır. O zamanlar senetsiz olarak para verilir ve sıkıntıdaki bir dosta yardım eli uzatmamak namussuzluk sayılırmış. Ya o zamanki seferler, serüvenler, savaşlar, arkadaşlar, kadınlar neymiş? Ya Kafkasya ne olağanüstü bir ülkeymiş! Bir tabur komutanının eşi varmış ki, –tuhaf bir kadın– subay elbisesi giyer, bir başına, kılavuzsuz olarak geceleyin dağlara çıkarmış. Bu kadının köylerden birinde bir prensle serüveni olduğu söylenirmiş!

Daryuşka içini çeker:

"Göklerin hâkimesi, Meryem Anamız!"

"Ya nasıl yerlerdi! Nasıl içerlerdi! O zamanlar ne ateşli liberaller vardı!"

Andrey Yefimiç dinler ve hiçbir şey işitmez; o, bir şeyler düşünür ve birasını içer. Sonra Mihayil Averyaniç'in sözünü keserek birdenbire söze başlar:

"Ben zeki ve akıllı insanları, onlarla konuştuğumu sık sık düşümde görürüm. Babam beni çok iyi okuttu. Ama 1860 yılı düşüncelerinin etkisi altında kalarak beni doktor olmaya zorladı. Bana öyle geliyor ki, eğer onu o zamanlar dinlemeseydim, şimdi düşünce hareketinin tam merkezinde bulunacaktım. Herhalde fakültelerden birinde kürsüm olacaktı. Hiç kuşku yok ki akıl ve zekâ da ölümsüz değildir, geçicidir; ama benim ona niçin böylesine tutkum olduğunu tabii siz biliyorsunuzdur. Yaşam can sıkıcı bir kapandır. Düşünen bir adam olgunluk çağına ulaştığı ve bilinci olgunlaştığı zaman, elinde olmayarak, kendisini çıkışı olmayan bir kapanda hisseder. Gerçekte o, kendi isteğine rağmen, birtakım rastlantılarla yokluktan yaşama davet olunmuştur... Niçin? Kendi varlığının sebep ve amacını anlamak ister; ona söylemezler veya söyleseler de saçma sapan şeyler söylerler; o kapıyı çalar, açmazlar; sonunda ölüm de yine isteğine rağmen gelip ona çatar. Ve işte böyle tıpkı hapishanede olduğu gibi ortaklaşa felaketlerle birbirine bağlanmış insanlar bir arada oldukları zaman nasıl kendilerini biraz daha iyi hissederlerse, yaşamda da, çözümlemeye ve genellemeye yatkın olan insanlar, bir arada bulundukları ve vakitlerini, yüksek ve özgür düşünce alışverişiyle geçirdikleri zaman, kapanın varlığını fark etmezler. İşte bu anlamda

akıl ve zekâ, yeri hiçbir şeyle doldurulamayan bir zevk, bir hazdır."

"Çok doğru."

Andrey Yefimiç, karşısındakinin gözlerine bakmadan ağır ağır ve kesik kesik, zeki insanlardan ve onlarla olan konuşmalardan söz etmeyi sürdürür; Mihayil Averyaniç ise, onu dikkatle dinler ve "Çok doğru" sözüyle dediklerini doğrular.

Posta müdürü birdenbire sorar:

"Siz ruhun ölümsüzlüğüne inanmıyor musunuz?"

"Hayır, sayın Mihayil Averyaniç, inanmıyorum, inanmak için de hiçbir neden görmüyorum."

"Ne yalan söyleyeyim, benim de kuşkum var. Ama yine de içimde, hiçbir zaman ölmeyecekmişim gibi bir duygu var. Bazen kendi kendime, 'Behey moruk, ölme vakti geldi,' diye düşünüyorum. Hâlbuki içimden bir ses, 'İnanma, ölmeyeceksin!' diye haykırıyor."

Saat dokuzu geçince Mihayil Averyaniç gitmeye davranır. Kapının ağzında kürkünü giyerken içini çekerek söylenir:

"Ama alın yazısı bizi öyle ücra bir yere attı ki! Hepsinden kötüsü de burada ölmek zorunda oluşumuzdur. Eh, ne yazık!"

VII

ANDREY YEFİMİÇ dostunu geçirdikten sonra, masasına oturur ve tekrar okumaya başlar. Akşamın, daha sonra gecenin sessizliği hiçbir gürültüyle bozulmaz. İnsana öyle gelir ki zaman, kitabı üzerine eğilen doktorla birlikte durmuş ve donmuştur. Yine insana öyle gelir ki;

bu kitaptan ve bu yeşil abajurlu lambadan başka hiçbir şey yoktur. Doktorun kaba, köylü yüzü, insan zekâsının belirtileri karşısında, yavaş yavaş duygulanma ve hayranlık gülümseyişiyle aydınlanır. O, 'Ah, insan niçin ölümsüz değildir?' diye düşünür. 'Bütün bu beyin merkezlerine, beynin bu girinti çıkıntılarına ne gerek var? Bütün bunların toprağa karışması ve eninde sonunda dünyanın kabuğuyla birlikte soğuyarak, sonunda milyonlarca yıl, anlamsız ve hedefsiz dünyayla birlikte güneşin çevresinde dönmesi yazılı olduktan sonra görme, konuşma, duyma, deha neye yarar? Soğuyup güneş etrafında dönmesi için, yüksek, hemen hemen tanrısal denilecek zekâsıyla insanı, hiçlikten çekip çıkarmak, sonra da âdeta alay olsun diye onu balçık haline getirmek tamamıyla gereksizdir.

Maddenin başkalaşması! Ama ölümsüzlüğün bu yerine geçeniyle avunmak, ne büyük bir korkaklıktır. Doğada olup biten bilinçsiz süreçler, insan budalalığından da aşağıdır. Çünkü budalalıkta, ne de olsa, bilinç ve irade vardır; süreçlerde ise hiçbir şey yoktur. Ancak ölüm karşısında duydukları korku, meziyetlerine üstün gelen korkaklardır ki, cisimlerin zamanla, otta, taşta, kurbağada yaşayacaklarına inanarak avunur.'

Saat çaldığı zaman Andrey Yefimiç koltuğunun arkalığına yaslanır, biraz düşünmek için gözlerini yumar. Ve birdenbire, okuduğu kitaplardaki iyi düşüncelerin etkisiyle geçmişine ve şimdiki zamanına bir göz atar. Geçmişi iğrençtir; onu düşünmemek daha iyi. Şimdiki zamanına gelince, o da geçmişinden farksızdır. O bilir ki, düşünceleri, soğumuş olan toprakla

birlikte güneşin çevresinde döndüğü sırada, hemen şuracıkta, doktor evinin yanı başında, büyük hastane binasında, birtakım insanlar hastalığın ve fiziksel pisliğin pençesi altında inlemektedir; belki de, bunlardan biri uyumamakta veya sıkı bağlanmış bir bağın acısıyla inlemektedir; ya da hastalar, hastabakıcılarla iskambil oynamakta ve votka içmektedir.

Geçen bir yıl içinde on iki bin insan aldatılmıştı. Hastanelerin yönetilmesi işi, bundan yirmi yıl önce olduğu gibi, hep hırsızlık, dedikodu, adam çekiştirme, adam kayırma, kaba bir şarlatanlık temeli üzerine kurulmuştur. Hastane, eskiden olduğu gibi, ahlaksız ve hastalar için çok zararlı bir kurum olmaya devam ediyor. Doktor bilir ki, Altıncı Koğuş'ta, parmaklıkların arkasında Nikita hastaları dövmekte ve Moyseyka her gün şehre giderek dilenmektedir.

Öte yandan yine o çok iyi bilir ki, son yirmi beş yıl içinde doktorlukta, akıl almaz değişiklikler olmuştur. Kendisi üniversitede okurken, ona öyle geliyordu ki, pek yakında doktorluk simyacılığın ve metafiziğin akıbetine uğrayacaktır. Hâlbuki şimdi, geceleri okurken, doktorluk onu duygulandırıyor ve onda şaşkınlık, hatta coşkunluk bile uyandırıyor. Gerçekten de ne beklenmedik bir pırıltı, ne devrim! Antisepsi sayesinde büyük *Pirogov*'un* gelecekte bile yapılamaz dediği ameliyatlar yapılmaktadır. Basit köy hekimleri bile diz eklemini kesme ameliyatlarına girişebiliyor; kadın ameliyatlarında ancak yüzde bir ölüm oranı var. Mesane veya böbrek taşı hastalıkları öylesine basit sayılıyor ki, artık bunlar

* Pirogov: Tanınmış Rus operatörlerinden biridir. –*H. Âli Ediz*

üzerine yazı bile yazılmıyor. Frengi, kökünden sağaltılmaktadır. Ya kalıtım kuramı, ipnotizma, Pasteur'ün ve Koch'un buluşları, istatistikli sağlık koruma ve bizim Rus köy hekimliğimiz?

Hastalıkların bugünkü sınıflandırılışıyla, tanı ve sağaltım yöntemleriyle psikiyatri bundan önce olanlarla ölçülürse başlı başına bir *Elbrus*'tur.* Şimdi artık delileri soğuk duşa sokmuyor, onlara deli gömleği giydirmiyor, onları insanca tedavi ediyor, hatta gazetelerin yazdığına göre onlar için balolar, partiler bile düzenliyorlar.

Andrey Yefimiç bilir ki, bugünkü anlayış ve zevklere göre Altıncı Koğuş gibi iğrenç bir yer, ancak belediye başkanıyla bütün belediye üyelerinin yarı cahil oldukları; doktora, ağızlara erimiş kurşun bile akıtsa, eleştirmeden, her sözüne inanılması gerekli bir papaz gözüyle bakıldığı, dört şimendiferden iki yüz kilometre uzaklıkta küçük bir kasabada bulunabilir. Bir başka yerde olsaydı, halk ve gazeteler, bu küçük Bastil'de taş üstünde taş bırakmazdı.

Andrey Yefimiç gözlerini açarak kendi kendine sorar:

'Peki, ne olacak? Bundan ne çıkar? Antisepsi, Koch, Pasteur falan filan ama sorunun niteliği zerre kadar değişmedi! Hastalık ve ölüm yine aynı. Delilere eğlenceler, balolar düzenliyorlar ama onları yine dışarı bırakmıyorlar. Demek ki, her şey saçma ve anlamsız. Gerçekte en iyi Viyana kliniğiyle benim hastanem arasında hiçbir fark yok!'

---

* *Elbrus*: Bilindiği üzere, Kafkas Dağları'nın en yüksek tepesidir. Yani burada psikiyatri bilimi, eskisine göre bir zirve, bir şahika olarak kabul ediliyor. –*H. Âli Ediz*

Ama üzüntü ve kıskançlığa benzer bir duygu onu umursamazlıktan alıkoyar. Bu, belki de yorgunluktan ileri geliyor. Ağır kafası kitabın üzerine eğiliyor, daha yumuşak olması için kollarını başının altına koyuyor ve düşünüyor:

'Ben zararlı bir davaya hizmet ediyorum ve aldattığım insanlardan aylık alıyorum; ben namuslu değilim. Ama kendi başıma ben hiçbir şey değilim; ancak kaçınılmaz toplumsal kötülüğün bir parçasıyım. Bütün ilçe memurları zararlı kimselerdir ve boşu boşuna aylık almaktadır... Demek ki, kendi namussuzluğumdan sorumlu olan ben değilim, zamandır. Eğer iki yüz yıl sonra doğmuş olsaydım, bambaşka bir insan olurdum.'

Saat üçü çaldığı zaman Andrey Yefimiç lambasını söndürür ve yatak odasına çekilir. Canı uyumak istemez.

VIII

BUNDAN İKİ YIL ÖNCE Zemstvo'nun cömertliği tuttu. İleride bir ilçe hastanesi açılıncaya kadar, kasaba hastanesinin hekim kadrosunu güçlendirmek için yıllık üç yüz ruble bir para ayırdı. Ayrıca Andrey Yefimiç'e yardım etmek üzere kasaba tarafından, ilçe doktoru Yevgeni Feodoroviç Hobotov çağrıldı.

Bu, çok genç bir adamdı, henüz otuz yaşında bile yoktu. Esmer teni, uzun boyu, çıkık elmacık kemikleri ve küçük gözleriyle dedeleri arasında bir yabancı olduğunu gösteriyordu. Kasabaya, cebinde beş parası olmadan, elinde küçük bir valiz, yanında "aşçım" dediği genç

ama çirkin bir kadın olduğu halde geldi. Genç kadının emzikte bir de çocuğu vardı.

Yevgeni Feodoroviç, viziyerli bir kasket, uzun konçlu çizmeler ve kışın kısa köylü gocuğu giyerdi. Sağlık memuru Sergey Sergeyeviç'le ve veznedarla sıkı bir dostluk kurdu. Öteki memurlara ise, nedense aristokrat diyor ve onlardan kaçınıyordu. Evinde topu topu *1881 Yılına Ait Viyana Kliniğinin En Yeni Reçeteleri* adlı bir kitap vardı. Bir hastaya bakmaya giderken yanında hep bu kitabı taşırdı. Kâğıt oyunlarını sevmez, akşamları kulüpte bilardo oynardı. Konuşma sırasında "sıktın be!", "sirkeli mantifolya", "kafanı allak bullak edecek!" gibi sözleri kullanmasını çok severdi.

Haftada iki kez hastaneye gelir, koğuşları dolaşır ve hasta kabul ederdi. Antiseptik maddelerin hiç bulunmayışı ve hacamat vantuzlarının kullanılması onu sinirlendiriyor, ama Andrey Yefimiç'i gücendirmekten çekindiği için yeni yöntemler kullanmıyordu. Meslektaşı Andrey Yefimiç'i kaşarlanmış bir hileci sayıyor ve çok parası olduğunu sanıyor, için için onu kıskanıyordu. Seve seve onun yerine geçmeye hazırdı.

IX

YERLERDE ARTIK kar bulunmadığı ve hastane bahçesinde sığırcık kuşlarının öttüğü, martın sonlarına doğru bir ilkbahar akşamıydı; doktor Andrey Yefimiç, arkadaşı posta müdürünü geçirmek üzere kapıya kadar çıkmıştı. İşte tam bu sırada, dilenmekten dönmekte olan Yahudi Moyseyka avludan içeri giriyordu. Yahudi'nin

başında şapka yoktu; çıplak ayaklarına küçük lastikler giymişti, elinde de, topladığı sadakalarla dolu küçük bir torba vardı.

Yahudi, gülümseyerek ve soğuktan titreyerek doktora:

"Bana bir kapik ver," dedi.

Hiçbir zaman reddetmesini bilmeyen Andrey Yefimiç, ona on kapik verdi. Ve çıplak ayaklarının kırmızı ve zayıf topuk kemiklerine bakarak: 'Bu rutubetli, ıslak havada, ne kadar da fena!' diye düşündü.

Biraz acımayı biraz da tiksintiyi andıran bir duygunun etkisiyle, Yahudi'nin kâh dazlak kafasına, kâh topuk kemiklerine bakarak onun ardından binaya girdi.

Doktor içeri girince, Nikita eşya yığınının üstünden yere inerek esas vaziyeti aldı.

Andrey Yefimiç tatlı bir sesle:

"Merhaba Nikita," dedi. "Acaba nasıl etsek de bu Yahudi'ye bir kundura falan verdirsek? Kendini üşütecek."

"Emredersiniz, efendimiz! İdare memuruna söylerim."

"Lütfen. Sen bunu benim adıma iste. Benim rica ettiğimi söyle."

Taşlıktan Altıncı Koğuş'a girilen kapı açıktı. Karyolasında yatmakta olan İvan Dmitriç, dirseklerine dayanarak doğrulmuş, büyük bir telaşla bu yabancı sese kulak kabartmıştı. Birdenbire doktoru tanıdı. Öfkesinden tir tir titreyerek yatağından fırladı; kıpkırmızı ve öfkeli bir yüzle, gözleri dışarı uğramış bir halde koğuşun ortasına kadar koştu ve bir kahkaha atarak bağırdı:

"Doktor gelmiş! Sonunda! Efendiler sizi kutlarım! Doktor, ziyaretleriyle bizi onurlandırdı. Melun, iğrenç herif!"

İvan Dmitriç, o zamana kadar Altıncı Koğuş'un hiç görmediği bir öfke ve kudurganlık nöbeti içinde uluyarak ayağıyla yere vurdu:

"Bu canavarı öldürmeli! Hayır, onu öldürmek azdır! Onu, apteshane lağımında boğmalı!"

Bu söylenenleri işiten Andrey Yefimiç, taşlıktan koğuşa baktı ve tatlı bir sesle sordu:

"Niçin?"

İvan Dmitriç, çırpıntılı bir davranışla hastane kaputuna sarınarak ve korkutucu bir edayla doktorun üzerine yürüyerek:

"Niçin mi?" diye haykırdı. "Niçin mi? Hırsız!" Tükürmek istiyormuş gibi dudaklarını büzerek: "Şarlatan cellat!.."

Andrey Yefimiç suçlu suçlu gülümseyerek:

"Sükûnet bulunuz," dedi. "İnan olsun ki, ben hiçbir zaman hiçbir şey çalmadım. Öteki şeylere gelince herhalde siz fazlaca büyütüyorsunuz! Görüyorum ki bana kızgınsınız! Rica ederim sükûnet bulunuz ve kabilse bana niçin öfkelendiğinizi de serinkanlılıkla söyleyiniz!"

"Ya siz beni niçin burada tutuyorsunuz?"

"Çünkü hastasınız."

"Evet, hastayım. Hâlbuki düzinelerce, yüzlerce deli serbest olarak dışarıda dolaşıyor; çünkü sizin cehaletiniz onları sağlıklı insanlardan ayırt edebilecek güçte değildir. Niçin buradaki bu mutsuz insanlar ve ben herkesin vur abalıyasıymışız gibi burada oturmak zorunda

olalım? Siz, sağlık memuru, idare memuru ve bütün o hergele hastane personeliniz ahlak bakımından, ölçülemeyecek kadar her birimizden aşağı olduğunuz halde niçin biz burada bulunuyoruz da, siz yoksunuz? Mantık bunun neresinde?"

"Ahlakla mantığın bununla hiçbir ilişkisi yok. Her şey rastlantıya bağlıdır. Buraya kimi koydularsa o buradadır; buraya koyulmayanlar da dışarıda geziyor, işte sorun bundan ibaret. Benim bir doktor oluşumla sizin bir akıl hastası oluşunuzda ne bir ahlak ne de bir mantık aranmalıdır. Bu düpedüz bir rastlantıdan başka bir şey değildir."

İvan Dmitriç boğuk bir sesle:

"Ben bu saçmalıkları anlamıyorum," dedi. Ve karyolasına oturdu.

Nikita'nın, doktorun yanında ceplerini aramaktan korktuğu Moyseyka, yatağının üzerine bir parça ekmek, kâğıt ve kemik parçaları koydu ve hâlâ soğuktan tir tir titreyerek, şarkı söyler gibi çabuk çabuk, Yahudice bir şeyler mırıldanmaya başladı. Herhalde, kendisini dükkân açmış varsayıyordu.

İvan Dmitriç, titrek bir sesle sözünü sürdürerek:

"Beni bırakınız," dedi.

"Bunu yapamam."

"Ama niçin? Niçin?"

"Çünkü bu benim elimde değil de onun için. Ama bir düşününüz: Serbest bıraksam da siz bundan ne kazanacaksınız? Gidiniz... Kasaba halkı ya da polis sizi yakalayıp tekrar buraya gönderecek..."

İvan Dmitriç alnını silerek:

"Evet evet, burası doğru," dedi. "Ama bu korkunç bir şey!.. Peki, ben ne yapmalıyım? Ne?"

İvan Dmitriç'in sesi ve hareketli, genç ve zeki yüzü Andrey Yefimiç'in hoşuna gitti. Genç adamı yatıştırmak ve ona tatlı birkaç söz söylemek isteğine kapıldı. İvan Dmitriç'in yanı başına, yatağa oturdu. Biraz düşündükten sonra:

"Ne yapmalı, diye soruyorsunuz," dedi. "Sizin durumunuzda olan birisi için en iyi şey buradan kaçmaktır. Ama yazık ki bunun hiçbir yararı yok. Sizi yakalarlar. Toplum, suçlulardan, akıl hastalarından ve genel olarak uygunsuz kişilerden korunduğu zaman, onu yenmek olanaksızdır. O zaman sizin için yapılacak biricik şey, burada bulunuşunuzun zorunlu olduğunu düşünerek avunmaktır."

"Bunun kimseye yararı yok."

"Mademki hapishaneler ve akıl hastaneleri vardır; o halde onların içinde bazı kimselerin bulunması da bir zorunluktur. Eğer bu kimse siz değilseniz, ben olurum; ben değilsem bir başkası olur. Uzak bir gelecekte hapishanelerin ve tımarhanelerin ortadan kalkacağı zamanı bekleyiniz! O zaman ne pencerelerin üzerinde demir parmaklıklar ne de deli gömlekleri bulunacak, bu zaman er geç gelecektir."

İvan Dmitriç, alaycı bir edayla gülümsedi. Gözlerini kırpıştırarak:

"Siz alay ediyorsunuz," dedi. "Sizin ve yamağınız Nikita gibi efendilerin gelecek ile hiçbir ilişkisi yoktur. Ama sayın efendimiz, iyi günlerin geleceğine güvenebilirsiniz! Belki ben düşüncelerimi adice belirtiyorum,

gülünüz! Ama yeni bir yaşamın güneşi doğacak. Gerçek zafer kazanacak, bizim sokağımız bayram edecektir. Ben bunu göremeyeceğim; o zamana kadar gebermiş olacağım. Ama herhalde, birilerinin torunları bunu görecektir. Onları bütün kalbimle selamlıyor ve seviniyorum; onlar hesabına seviniyorum. İleri! Tanrı yardımcınız olsun, dostlarım!"

İvan Dmitriç, gözleri pırıldayarak, yerinden kalktı; ellerini pencereye doğru uzatarak heyecanlı bir sesle sözlerini sürdürdü:

"Bu demir parmaklıkların arkasından sizi kutsuyorum! Yaşasın gerçek! Seviniyorum."

İvan Dmitriç'in davranışı kendisine *teatral* görünmekle birlikte pek hoşuna giden Andrey Yefimiç:

"Sevinmek için ciddi bir neden görmüyorum," dedi. "Hapishaneler ve akıl hastaneleri olmayacak ve buyurduğunuz gibi, gerçek muzaffer olacak; ama işin niteliği değişmeyecek; doğa yasaları olduğu gibi kalacak. İnsanlar yine, şimdiki gibi acı çekecek, ihtiyarlayacak ve ölecekler... Yaşamınızı ne kadar görkemli bir gün doğuşu aydınlatırsa aydınlatsın, sizi eninde sonunda tabuta mıhlayıp bir çukurun içine atıvereceklerdir."

"Ya ölümsüzlük?"

"Bırakın onu canım!"

"Siz ona inanmıyorsunuz ama ben inanıyorum. Dostoyevski ya da Voltaire'in kişilerinden biri, Tanrı olmasaydı insanlar onu icat ederdi, diyor. Ben de bütün gücümle inanıyorum ki, eğer ölümsüzlük yoksa insanın büyük zekâsı onu er geç icat edecektir."

Andrey Yefimiç sevincinden gülümseyerek:

"Doğru bir söz," dedi. "Sizin inanmış olmanız çok iyi bir şey. Böyle bir inançla dört duvar arasında bile mutlu yaşanabilir... Bir yerde okudunuz mu?"

"Evet, üniversitede okudum ama bitirmedim."

"Siz düşünen, ağırbaşlı bir adamsınız! Hangi koşullar altında olursa olsun, avuntuyu bizzat kendinizde bulabilirsiniz! Yaşamı anlamaya çalışan ve dünya telaşını küçümseyen serbest ve geniş bir düşünce... İşte, insanlığın daha yücesini asla bilmediği iki nimet... Üç kat parmaklık arkasında olsanız bile bunları elde edebilirsiniz! Diyojen bir fıçının içinde yaşadığı halde dünyanın bütün krallarından daha mutluydu."

İvan Dmitriç asık bir suratla:

"Sizin Diyojen'iniz bir budaladan başka bir şey değildi," dedi ve birdenbire öfkelenerek yerinden fırladı:

"Bana Diyojen'den ve anlayıştan ne diye söz ediyorsunuz? Ben yaşamı seviyorum, hem de büyük bir tutkuyla seviyorum! Bende *itisaf manisi* var; acı verici sürekli bir korku çekiyorum. Ama bazı anlar olur ki beni şiddetli bir yaşama tutkusu sarar. O zaman delirmekten korkarım. İçimde öylesine bir yaşama isteği var ki..."

Heyecanlanmış bir halde odanın içinde birkaç tur attı; sonra sesini alçaltarak şunları söyledi:

"Hayallere daldığım zaman, hayaletler beni ziyaret eder. Birtakım insanlar yanıma gelir; kulağıma sesler, müzik sesleri çalınır. Bilmediğim, tanımadığım birtakım ormanlarda, deniz kıyılarında dolaşıyormuşum gibi olurum. Canım öylesine yaşama karışmak, öylesine tasalanmak ister ki... Kuzum, ortalıkta ne gibi yenilikler var, anlatsanıza? Neler olup bitiyor?"

"Kasaba üzerine mi bilgi edinmek istiyorsunuz, yoksa genel olarak mı?"

"İlkin kasaba üzerine bilgi veriniz; sonra da genel olarak verirsiniz!"

"Ne diyeyim, kasaba dayanılamayacak kadar sıkıcı. Kendisiyle laf edebileceğin, sözünden, sohbetinden yararlanabileceğin bir kişi bile yok. Sonra yeni insanlar da yok... Ama geçenlerde Hobotov isminde genç bir doktor geldi."

"O daha benim zamanımda gelmişti. Dangalağın biri galiba?"

"Evet, kültürsüz bir adam. Ama tuhaf bir şey... Biliyor musunuz, bütün belirtilere göre büyük şehirlerimizde bir fikir durgunluğu yok; hareket var. Şu halde oralarda, gerçek insanların olması gerek. Hâlbuki nedense, oralardan bize her seferinde, öyle birtakım adamlar gönderiyorlar ki, onları görmek bile insanın midesini bulandırıyor. Mutsuz kasaba!"

İvan Dmitriç içini çekerek:

"Mutsuz kasaba!" dedi ve güldü. Sonra yine sözüne devam ederek sordu:

"Ya genel olarak nasıl? Gazete ve dergilerde neler var?"

Koğuşun içerisi artık kararmıştı. Doktor ayağa kalktı; gerek yabancı ülkelerde, gerek Rusya'da neler yazıldığından, göze çarpan düşünce akımlarından söz etmeye başladı. İvan Dmitriç onu dikkatle dinliyor ve sorular soruyordu. Ama birdenbire, âdeta çok müthiş bir şey hatırlamış gibi başını elleri arasına aldı ve sırtı doktora dönük bir halde yatağının içine uzandı...

Andrey Yefimiç:

"Neyiniz var?" diye sordu.

İvan Dmitriç kaba bir edayla:

"Siz artık benden bir kelime bile işitemezsiniz," dedi. "Beni bırakınız!"

"Ama niçin?"

"Size söylüyorum, beni bırakınız! Ne Allahın belası herif!"

Andrey Yefimiç omuzlarını silkti; içini çekerek dışarı çıktı. Taşlıktan geçerken:

"Nikita," dedi, "burasını biraz temizlesen iyi olur, çok ağır bir kokusu var!"

"Emredersiniz, efendim!"

Andrey Yefimiç evine dönerken aklından şunları geçiriyordu:

'Ne hoş bir delikanlı! Buraya geldiğimden beri, galiba, kendisiyle konuşulabilecek ilk insan olarak buna rastladım. Muhakeme etmesini, özellikle gerekli olan şeylerle ilgilenmesini biliyor.'

Okurken, sonra da yatağa yatınca hep İvan Dmitriç'i düşündü. Ertesi sabah da uyandığı zaman, dün, akıllı ve dikkate değer bir delikanlıyla tanıştığını hatırladı ve ilk fırsatta gidip onu görmeye karar verdi.

X

İVAN DMİTRİÇ, tıpkı dünkü durumunda, başı elleri arasında, ayakları bükük bir halde yatıyordu. Yüzü görünmüyordu.

Andrey Yefimiç:

"Merhaba dostum!" dedi. "Uyumuyorsunuz ya?"

İvan Dmitriç, başı yastığa gömülü bir halde:

"Birincisi, ben sizin dostunuz değilim," dedi. "İkincisi, boşuna vakit kaybediyorsunuz. Benden bir kelime bile alamazsınız!"

Andrey Yefimiç şaşırarak:

"Tuhaf..." diye mırıldandı. "Dün akşam rahat rahat konuşuyorduk; ama nedense, birdenbire gücendiniz ve konuşmayı kestiniz! Herhalde bazı yersiz sözler söylemiş ya da inançlarınıza aykırı olan bazı düşünceler ileri sürmüş olacağım..."

İvan Dmitriç doğruldu; alaycı ve telaşlı bir bakışla doktoru süzerek:

"Sözlerinize inanacağımı sanıyorsunuz!" dedi. Gözleri kıpkırmızıydı. "Gidip başka yerde casusluk eder, başkalarını iskandil edebilirsiniz; burada sizin için yapılacak hiçbir şey yok. Buraya hangi amaçlarla geldiğinizi ben daha dün anlamıştım."

Doktor gülümseyerek:

"Ne tuhaf bir kuruntu!" dedi. "Demek siz beni bir casus sayıyorsunuz, öyle mi?"

"Evet, öyle sayıyorum... Casus ya da deneme için beni karşısına çıkardıkları bir doktor; ikisi de aynı kapıya çıkar."

"Özür dilerim ama çok tuhaf adamsınız?"

Doktor, İvan Dmitriç'in karyolası yanındaki bir tabureye oturdu ve sitemli sitemli başını salladı:

"Haklı olduğunuzu varsayalım," dedi. "Diyelim ki polise teslim etmek için sizi sinsice bir tuzağa düşürmeye çalışıyorum. Sizi yakalayıp mahkemeye veriyorlar. Mahkemede ya da hapishanede durumunuz buradan

kötü mü olacak? Sizi sürgüne ya da kürek cezası çekmeye gönderirlerse, sanki orada, bu pavyonda oturmaktan daha mı çok acı çekeceksiniz? Sanmıyorum. O halde niçin korkuyorsunuz?"

Görünüşe göre bu sözler İvan Dmitriç'i etkiledi. Yatışmış bir halde oturdu.

Saat dördü geçiyordu; genellikle bu, Andrey Yefimiç'in apartmanında bir aşağı bir yukarı dolaştığı ve Daryuşka'nın doktordan bira vaktinin gelip gelmediğini sorduğu saatti. Dışarıda güzel ve durgun bir hava vardı.

Doktor:

"Yemekten sonra biraz dolaşmaya çıkmıştım," dedi. "Gördüğünüz gibi buraya da uğrayıverdim. Artık iyice bahar geldi."

İvan Dmitriç sordu:

"Hangi aydayız? Martta mı?"

"Evet, martın sonlarındayız!"

"Dışarısı çamur mu?"

"Hayır, pek de öyle değil. Bahçede patikalar bile meydana gelmiş."

İvan Dmitriç, âdeta uykudan yeni kalkmış gibi kıpkırmızı olan gözlerini ovuşturarak:

"Şimdi arabayla kırlarda bir gezinti yapmak, sonra da ılık, rahat bir çalışma odasına dönmek... Ve namuslu bir doktora şu baş ağrımı tedavi ettirmek ne kadar iyi bir şey olurdu," dedi. "Çoktandır insanca yaşamıyorum. Burası iğrenç, dayanılamayacak kadar iğrenç bir yer."

İvan Dmitriç, bir gün önceki heyecan ve coşkunluktan yorgun ve halsizdi; isteksizce konuşuyordu. Par-

makları titriyor ve şiddetli bir baş ağrısı çektiği yüzünden belli oluyordu.

Andrey Yefimiç:

"Ilık, rahat bir çalışma odasıyla bu koğuş arasında hiçbir fark yoktur," dedi. "İnsanın huzuru ve mutluluğu kendi dışında, kendi içindedir."

"Yani ne gibi?"

"Basit bir insan iyiliği ya da kötülüğü dışarıdan, yani bir arabadan veya bir çalışma odasından bekler; oysa düşünen bir kişi bunu sadece kendinden bekler."

"Siz bu felsefeyi, havanın her zaman ılık olduğu ve portakal ağaçlarının çiçeklendiği Yunanistan'da vaaz ediniz! Bu felsefe buranın iklimine uymaz. Ben kiminle Diyojen'den söz etmiştim? Sizinle mi?"

"Evet, dün, benimle!"

"Diyojen'in iyi bir çalışma odasına ve sıcak bir apartmana gereksinimi yoktu; orası kendiliğinden sıcaktı. Bir fıçıda oturup portakalla zeytin yemesi pekâlâ oluyordu. Ama aynı Diyojen'in Rusya'da oturması gerekseydi, değil aralık ayında, mayısta bile bir oda istemeye kalkışması doğal olurdu. Yoksa soğuktan kıkırdardı."

"Hayır. Genel olarak bütün öteki acılar gibi soğuğu da duymamak eldedir. Marc Auréle diyor ki: 'Acı, acının canlı olarak düşünülmesi, hatıra getirilmesidir. Bu düşünceyi kafandan atmak için iradeni zorla, onu def et, şikâyet etmekten vazgeç, acı da yok olup gider.' Bu doğrudur. Bilge ya da düpedüz bir düşünür, düşünen adam, özellikle acıyı küçümsemekle ayırt edilir. O her zaman memnundur, hiçbir şeye şaşmaz."

"Acı çektiğime, memnun olmadığıma ve insanlığın alçaklığına şaştığıma göre, demek ki ben budalayım."

"Boşuna böyle konuşuyorsunuz! Daha sık, derin düşüncelere dalacak olursanız, bizi heyecanlandıran bütün bu dış etkilerin ne kadar önemsiz olduğunu anlarsınız. Yaşamı anlamaya çalışmak gerek. Gerçek mutluluk ondadır."

İvan Dmitriç suratını buruşturarak:

"Anlamak!.." diye mırıldandı. "İç... Dış... Beni bağışlayın ama ben bunu anlamıyorum. Ben ancak şunu biliyorum..."

İvan Dmitriç bu sözlerden sonra ayağa kalktı ve öfkeli öfkeli doktora bakarak sözünü sürdürdü:

"Ben ancak, Allahın beni sıcak kandan ve sinirden yarattığını biliyorum, evet! Organik dokuya gelince, eğer o canlı ise, her türlü kışkırtmalara karşı tepki göstermesi gerekir. İşte ben de tepki gösteriyorum. Ağrıya karşı bağırma ve gözyaşlarıyla; alçaklığa karşı hoşnutsuzlukla; adiliğe karşı tiksintiyle karşılık veriyorum. İşte bence yaşam denilen şey budur. Organizma ne kadar basit ise, o kadar az duyar ve kışkırtmaya karşı öylesine az tepki gösterir. Organizma ne kadar yüksekse gerçeğe karşı olan tepkisi de öylesine şiddetli ve anlayışlı olur. Bunu bilmeyecek ne var? Doktor olduğu halde böylesine önemsiz şeyleri bilmiyor! Acıyı küçümsememek, hep memnun olmak ve hiçbir şeye şaşmamak için şu hale gelmek (İvan Dmitriç sözünün burasında şişman ve aşırı yağ bağlamış mujiği gösterdi) ya da bütün duyarlığını yitirinceye kadar acıya gömülmek, bir başka deyimle, artık yaşamamak gerekir."

İvan Dmitriç, öfkeli öfkeli sözünü sürdürdü:

"Beni bağışlayın. Ben ne bilgin, ne de filozofum. Bu söylediklerinizden hiçbir şey anlamıyorum. Düşünecek, muhakeme edecek bir halde değilim."

"Tam tersine, siz çok güzel düşünüyorsunuz!"

"Karikatürize ettiğiniz Stoacılar kusursuz insanlardı. Ama doktrinleri, daha iki bin yıl önce donmuş, yaşama gücünü yitirmişti. Pratik olmadığı ve yaşama gücünü yitirdiği için de ne bir adım ileri gitti, ne de gidebilecektir. Bu doktrin ancak, her doktrinin çeşnisine bakmakla ve bunları etüt etmekle ömürlerini geçiren bir azınlık arasında başarı sağladı. Çoğunluk ise bunu anlamıyordu. Zenginliğe ve konfora karşı ilgisizliği, acıyı ve ölümü küçümsemeyi öğütleyen bir doktrin, büyük bir çoğunluğun hiç de anlamayacağı bir şeydir. Çünkü bu çoğunluk hiçbir zaman ne zenginliği ne de konforu tanımıştır. Acıyı küçümsemek ise, bu çoğunluk için yaşamın kendisini küçümsemek demekti. Çünkü insanın bütün yaşamı, açlığı, soğuğu, hakareti, yoksulluğu hissetmekten ve ölüm karşısında Hamletvari bir korku duymaktan başka bir şey değildir. Bütün yaşam bu duygulardadır: Ondan usanç getirebilir, ondan tiksinebilirsin ama onu hiçbir zaman küçümseyemezsin! Evet böyle, tekrar ediyorum. Stoacıların bağlandığı doktrinin, asla geleceği olamaz! Gördüğünüz üzere, yüzyılın başından bugüne dek savaşım, acı karşısında duyarlık, kışkırtmaya karşı tepki göstermek yeteneği gelişip durmaktadır."

İvan Dmitriç birdenbire düşünce dizisini kaybetti, durakladı ve can sıkıntısıyla alnını ovuşturdu:

"Önemli bazı şeyler söylemek istiyordum," dedi. "Ama görüyorsunuz ki şaşırdım. Neden söz ediyordum? Ha, evet! Stoacılardan biri, yakınlarından birinin özgürlüğünü satın almak için kendini bir köle gibi satmış. Görüyorsunuz ya, demek ki, bir Stoacıda bile, üzüntü karşısında bir tepki meydana gelmiş; çünkü yakınlarından biri uğruna kendini feda etmek gibi soylu bir davranış için, asi ve acı çeken bir ruh sahibi olmak gerekir. Ben burada, hapishanede, bütün öğrendiklerimi unuttum; yoksa daha başka örnekler de verebilirdim. Örnek olarak İsa'yı alalım. İsa ağlamakla, gülmekle, kederlenmekle, öfkelenmekle, hatta can sıkıntısıyla gerçeğe karşılık vermiyor muydu? İsa acıyı gülümseyerek karşılamadı; ölümü küçümsemedi. Tam tersine bu 'darbenin kendisinden uzaklaşması için' Getsemani bahçelerinde Tanrı'ya yalvardı."

İvan Dmitriç güldü ve oturdu.

"Tutalım ki," dedi, "insanın huzur ve rahatı kendinden dışarıda değil de bizzat kendinde olsun. Yine tutalım ki acıyı küçümsemek ve hiçbir şeye şaşmamak gerekir. Ama siz bu doktrini ne sıfatla ileri sürüyorsunuz? Siz bir bilge misiniz? Siz bir filozof musunuz?"

"Hayır, ben filozof değilim; ama bunu herkes ileri sürebilir. Çünkü bu mantığa uygun bir şeydir."

"Hayır ama anlayış, acıyı küçümseme ve öteki konularda neden kendinizi yetkili saydığınızı bilmek isterim. Yoksa bir zamanlar siz de acı çektiniz mi? Acı üzerine bir bilginiz var mı? Çocukluğunuzda dayak yediniz mi?"

"Hayır. Benim anamla babam dayak ve benzeri cezalardan nefret ederdi."

"Hâlbuki beni babam şiddetle kamçılardı. Benim babam sert, uzun burunlu, sarı boyunlu, basurlu bir memurdu. Ama sizden söz edelim. Ömrünüz boyunca kimse size parmakla bile dokunmadı; kimse sizi korkutmadı, kimse size dayak atmadı. Siz bir öküz kadar sağlıklısınız. Babanızın kanadı altında büyüdünüz, onun yardımıyla okudunuz; sonra hemen, işi az bir memurluğa kondunuz! Yirmi yıldan fazla bir süreden beri odunu, aydınlatması, hizmetçisiyle bedava bir apartmanda oturuyor, dilediğiniz gibi hareket ediyor, keyfiniz isterse çalışıyorsunuz! Siz yaradılıştan gevşek ve tembel bir adamsınız; bunun için de yaşamınızı, sizi hiçbir şeyin rahatsız etmeyeceği ve yerinizden oynatmayacağı bir biçimde düzenlemeye çalıştınız. İşlerinizi sağlık memuruna ve öteki hergelelere bıraktınız; kendinizse sıcak ve rahat bir yerde oturarak para biriktirdiniz, kitap okudunuz ve binbir çeşit yüksek saçmalığın hayali ile ve (İvan Dmitriç, doktorun kırmızı burnuna bakarak) içkiyle avundunuz. Bir kelimeyle, siz yaşamı görmediniz, onu hiç bilmiyorsunuz! Gerçeği ise ancak kuramsal olarak biliyorsunuz! Acıyı ise küçümsüyor ve çok basit bir nedenden ötürü de hiçbir şeye şaşmıyorsunuz: İçte dışta, anlamsız, değeri olmayan bir boşluk; yaşamı, acıyı, ölümü küçümsemek; anlayış, gerçek mutluluk... Bütün bunlar Rus tembeline uygun gelen bir felsefedir. Örneğin bir mujiğin karısını dövdüğünü görüyorsunuz. Ne diye araya gireceksiniz? Varsın dövsün, er geç bunların ikisi de ölmeyecek mi? Üstelik döven kişi, attığı dayakla, dövdüğü kişiyi değil, kendini küçültmüş oluyor. Sarhoşluk kötü ve uygunsuz bir davranıştır

ama içen de içmeyen de ölmeyecek mi sanki? Karşınıza dişi ağrıyan bir kadın çıkıyor. Pöf, ne önemi var? Ağrı, bir ağrı kuruntusundan başka bir şey değildir. Üstelik dünyada hastalıksız yaşanamaz; hep öleceğiz! Öyleyse, haydi kadın, defol! Beni düşünmekten ve votkamı içmekten alıkoyma! Bir gün karşınıza bir delikanlı çıkıyor, sizden, 'Ne yapayım, nasıl davranayım,' diye öğüt istiyor. Bir başkası, buna yanıt vermeden önce biraz düşünürdü. Hâlbuki burada yanıt hazır: Anlamaya ya da gerçek mutluluğu bulmaya çalış! Bu fantastik 'gerçek mutluluk' nedir? Tabii buna yanıt yok. Bizi burada demir parmaklık arkasında tutuyorlar, çürütüyorlar, bize işkence ediyorlar. Bu davranış hem iyi hem de mantıklıdır; çünkü bu koğuşla sıcak ve rahat bir oda arasında hiçbir fark yoktur. Uygun bir felsefe: Hem hiçbir iş yapma, hem vicdanın tertemiz olsun, hem de kendini filozof say! Hayır efendi, bu ne felsefedir, ne düşünüştür, ne de görüş genişliğidir; bu tembellikten, fakirizmden, uyku sersemliğinden başka bir şey değildir. Evet!" İvan Dmitriç yine öfkelendi: "Acıyı küçümsüyorsunuz ama parmağınızı bir kapıya sıkıştırırsanız, kim bilir, belki de avaz avaz bağırmaya başlarsınız!"

Andrey Yefimiç hafifçe gülümseyerek:

"Belki de bağırmam," dedi.

"Nasıl olur! Peki, tutalım ki size inme inse ya da küstahın biri, durumundan ve rütbesinden yararlanarak, herkesin içinde size hakaret etse, siz de onun bu davranışının cezasız kalacağını bilseniz, o zaman, şuna buna 'gerçek mutluluğa ermeyi' öğütlemenin ne olduğunu çok iyi anlarsınız!"

Andrey Yefimiç, memnunluğundan ellerini ovuşturarak ve gülerek:

"İşte bu orijinal," dedi. "Sizdeki, bu genelleştirme eğilimini gördükçe hoş bir hayrete kapılmaktan kendimi alamıyorum. Az önce söylediğiniz, beni karakterize eder nitelikteki sözleriniz ise, gerçekten de olağanüstü. Sizinle konuşmanın bana büyük bir zevk verdiğini söylemekten kendimi alamayacağım. Söylediklerinizi dinledim; şimdi siz de benim söyleyeceklerimi dinlemek lütfunu benden esirgemeyiniz!"

XI

BU KONUŞMA bir saat kadar sürdü ve görünüşe göre Andrey Yefimiç'in üzerinde derin bir etki bıraktı. Her gün pavyona gelmeye başladı. O buraya sabahları ve öğleden sonraları geliyor, çoğu zaman akşam karanlığı bastırıncaya kadar İvan Dmitriç ile konuşmasını sürdürüyordu. İlk zamanlar İvan Dmitriç ondan çekiniyor, doktorun kötü niyetler beslediğinden kuşkulanıyor ve açıktan açığa hoşnutsuzluğunu belli ediyordu. Sonraları doktora alıştı ve ona karşı takındığı sert davranışların yerini, alaycı bir hoşgörü aldı.

Doktor Andrey Yefimiç'in sık sık Altıncı Koğuş'u ziyarete başladığı haberi hastaneye pek çabuk yayıldı. Ne sağlık memuru, ne Nikita, ne de hastabakıcılar, onun oraya niçin gittiğini, saatlerce orada niçin kaldığını, ne konuştuğunu, niçin reçete yazmadığını anlayabildiler. Doktorun bu davranışı tuhaf karşılandı. Eskiden hiç olmadığı halde şimdi Mihayil Averyaniç de artık onu evinde bulamamaya başladı. Daryuşka çok telaşlanmış-

tı, çünkü şimdi doktor, birasını belirsiz zamanlarda içiyor, hatta bazen öğle yemeklerine bile gecikiyordu.

Haziran sonlarında bir gündü, doktor Hobotov bir iş için Andrey Yefimiç'e gelmişti; onu lojmanında bulamayınca avluda aramaya koyuldu. Bu arada ona, ihtiyar doktorun akıl hastalarının yanında olduğunu söylediler. Hobotov koğuşa girip de koridorda duraklayınca kulağına birtakım konuşmalar çalındı. İvan Dmitriç öfkeli öfkeli şunları söylüyordu:

"Biz hiçbir vakit anlaşamayız ve siz hiçbir zaman düşüncenizi bana kabul ettiremezsiniz! Siz gerçeğin ne olduğunu bilmiyorsunuz ve hiçbir zaman acı çekmemişsiniz; sadece bir sülük gibi, başkalarının acısından beslenerek yaşamışsınız! Bense doğduğum günden başlayarak bu ana kadar, aralıksız, hep acı çektim. Bunun için size açıkça söylüyorum: Ben kendimi, her bakımdan sizden üstün ve daha etkili sayıyorum. Bana ders vermek sizin harcınız değildir."

Andrey Yefimiç yavaşça ve kendisini anlamak istemediği için üzgün bir edayla şöyle yanıt verdi:

"Size, hiç de kendi düşüncelerimi kabul ettirmek iddiasında değilim. Dostum, sorun bu değil. Sorun, sizin acı çekmiş, benim de çekmemiş olmam sorunu değildir. Acı ve sevinçler geçici şeylerdir; şimdi onları bir yana bırakalım. Sorun, her ikimizin de düşünce sahibi olmamızdır; biz birbirimizin kişiliğinde düşünmeye ve yargılamaya elverişli insanlar görüyoruz ve bu durum, görüşlerimiz arasındaki ayrım ne olursa olsun, aramızda bir dayanışma doğuruyor. Ah dostum, genel delilikten, ehliyetsizlikten, budalalıktan ne derece bıktığımı ve si-

zinle her defasında ne büyük bir sevinçle konuştuğumu bir bilseniz! Siz akıllı bir adamsınız, ben sizden hoşlanıyorum."

Hobotov, kapıyı hafifçe araladı ve koğuşun içine bir göz attı. Başı takkeli İvan Dmitriç'le doktor Andrey Yefimiç, yan yana karyolanın üzerine oturmuşlardı. Deli, kaşını gözünü oynatıyor, titremeler geçiriyor ve çırpıntılı hareketlerle kaputuna sarınıyordu. Doktor ise, başını önüne eğmiş, hareketsiz oturuyordu; yüzü kırmızı, bitkin ve kederliydi.

Hobotov omuzlarını kaldırdı, gülümsedi ve Nikita ile bakıştı. Nikita da omuzlarını kaldırdı.

Ertesi gün Hobotov, sağlık memuru ile birlikte pavyona geldi. İkisi de taşlıkta durarak konuşulanları dinledi. Dışarı çıkarlarken Hobotov:

"Bizim dede galiba büsbütün aklını oynattı," dedi.

Pırıl pırıl boyanmış çizmelerini kirletmemek için, dikkatle su birikintilerinin üzerinden atlayarak yürüyen bizim terbiyeli Sergey Sergeyeviç'imiz içini çekerek:

"Allahım, sen biz günahkâr kullarını bağışla," dedi. "Sayın Yevgeni Feodoroviç, doğrusu bunu çoktandır bekliyordum."

XII

O GÜNDEN SONRA Andrey Yefimiç, çevresinde bazı gizli şeyler fark etmeye başladı. Hademeler, hastabakıcılar, hastalar kendisiyle karşılaştıkları zaman, meraklı gözlerle ona bakıyor ve sonra aralarında bir şeyler fısıldaşıyorlardı. Hastane bahçesinde karşılaşmaktan hoşlandığı hastane müdürünün kızı Mâşâ, şimdi, kendisini

okşamak için gülerek yanına yaklaşan doktordan, nedense sebepsiz yere kaçıyordu. Posta Müdürü Mihayil Averyaniç onu dinlerken artık "çok doğru" demiyordu; sadece anlaşılmaz bir sıkıntı içinde: "Evet, evet, evet..." diye mırıldanmakla yetiniyor ve doktora, üzgün ve düşünceli bir edayla bakıyordu. Sonra dostuna nedense, artık bira ve votka içmemesini öğütlemeye başladı. Ama nazik bir adam olduğu için bu düşüncesini açıkça değil de, üstü kapalı bir biçimde –ve içki içtikleri için hastalanan, içkiyi bırakınca tamamıyla iyileşen– kâh son derece iyi bir adam olan tabur komutanından, kâh çok iyi bir insan olan alay papazından örnekler vererek belirtti. İki üç kez ziyaretine gelen meslektaşı Hobotov da alkollü içkileri bırakmasını ve görünürde hiçbir neden olmadığı halde, bromür almasını salık verdi.

Andrey Yefimiç ağustosta, belediye başkanından, çok önemli bir işle ilgili olarak kendisini gelip görmesini rica eden bir mektup aldı. Belirtilen günde belediye dairesine giden Andrey Yefimiç, orada askerî komutanı, ilçe milli eğitim müfettişini, belediye meclisi üyelerinden birini, Hobotov'u ve kendisine doktor diye tanıtılan şişman, sarışın bir bayı buldu. Söylenmesi güç bir Polonyalı soyadını taşıyan bu doktor, şehirden otuz verst uzaklıkta bir harada oturmakta ve şimdi kasabada, bir başka yere gitmekte oluşu dolayısıyla, bir rastlantı olarak bulunmaktaydı.

Karşılıklı selamlaştıktan ve herkes masanın başına geçip oturduktan sonra, belediye meclisi üyesi, Andrey Yefimiç'e dönerek:

"Burada sizinle ilgili bir dilekçe var," dedi. "Bakınız, Yevgeni Feodoroviç diyor ki, ana binada bulunan eczaneye orası dar gelmektedir. Onu pavyonlardan birine nakletmek gerekiyor. Aslında bu önemli bir iş değil; eczaneyi pavyonlardan birine nakletmek pekâlâ kabildir; ama gelgelelim, pavyonun onarıma gereksinmesi var."

Andrey Yefimiç biraz düşündükten sonra:

"Evet," dedi, "işi onarımsız geçiştirmek kabil değil. Örneğin köşedeki pavyonu eczane haline getirmek için, tahminime göre, en aşağı beş yüz rubleye gereksinme vardır. Yararsız bir harcama."

Kısa bir sessizlik oldu.

Andrey Yefimiç, yavaş bir sesle sözünü sürdürdü:

"Ben daha on yıl önce, bu haliyle hastanenin, kasaba kaynaklarına göre bir lüks sayıldığını bildirmek onuruna ermiştim. Bu hastane 1840'lı yıllarda yapılmıştı. Ama o zamanlar kasabanın kaynakları şimdikinden farklıydı. Kasaba gereksiz inşaat ve fuzuli birtakım memurluklar için çokça para harcıyor. Düşünceme göre, başka bir düzen uygulandığı takdirde bu parayla iki örnek hastane idare edilebilir."

Belediye meclisi üyesi büyük bir canlılıkla:

"Çok iyi," dedi. "Şu başka düzenin ne olduğunu söyler misiniz?"

"Doktorluk servisinin Zemstvo'nun yönetimine verilmesi gerektiğini evvelce arz etmiştim, efendim."

Sarışın doktor gülerek:

"Paraları Zemstvo'ya veriniz," dedi. "O da onları güzelce çalsın!"

Belediye meclisi üyesi gülerek doğruladı:

"Alışıldığı üzere."

Andrey Yefimiç bulanık ve yorgun bir bakışla sarışın doktora baktı ve:

"Biraz insaflı olmak gerek," dedi.

Yeniden bir sessizlik oldu. Çaylar içildi. Nedense çok telaşlı olan askerî komutan masanın üzerinden Andrey Yefimiç'in elini tutarak:

"Doktor," dedi. "siz artık bizi büsbütün unuttunuz! Âdeta bir keşiş oldunuz: İskambil oynamıyorsunuz, kadınları sevmiyorsunuz. Bizimle arkadaşlık etmek sizi sıkıyor."

Ve hepsi birden, aklı başında bir adam için bu kasabada yaşamanın ne kadar can sıkıcı bir şey olduğundan söz etmeye başladılar. Kasabada ne tiyatro, ne de müzik vardı; kulüpteki son danslı suarede, yirmiye yakın dam olduğu halde ancak iki kavalye vardı. Gençlik dans etmiyor; sadece büfenin başına üşüşüyor ya da kâğıt oynuyordu.

Andrey Yefimiç, kimsenin yüzüne bakmadan, ağır ağır ve yavaş bir sesle, kasabalıların yaşam enerjilerini, kalplerini, zekâlarını kâğıt oyunlarıyla ve dedikoduyla tüketmelerinin, vakitlerini yararlı konuşmalarla ve okumayla geçirmeyi bilmemelerinin ve istememelerinin, aklın kendilerine verdiği zevklerden yararlanmak isteğini göstermemelerinin üzülünecek, hem de çok üzülünecek bir şey olduğunu anlatmaya koyuldu. "İlginç ve dikkate değer olan sadece akıl ve zekâdır; geri kalan şeyler adi ve süflidir."

Meslektaşını dikkatle dinlemekte olan Hobotov birdenbire sordu:

"Andrey Yefimiç, bugün ayın kaçı?"

Sorduğu soruya yanıt alınca, Hobotov sarışın doktorla birlikte, beceriksizliğini anlayan bir mümeyyiz edasıyla, Andrey Yefimiç'e bugün günlerden hangi gün olduğunu, bir yılda kaç gün bulunduğunu, Altıncı Koğuş'ta olağanüstü bir peygamber bulunduğunun doğru olup olmadığını sormaya başladı.

Andrey Yefimiç bu son soruya yanıt verirken kızardı ve:

"Canım bu bir hasta," dedi. "Ama çok ilginç bir delikanlı." Artık ona hiçbir soru sorulmadı.

Andrey Yefimiç koridorda paltosunu giyerken, askerî komutan elini onun omzuna koydu ve içini çekerek:

"Artık biz ihtiyarların dinlenme zamanı geldi," dedi.

Andrey Yefimiç belediye dairesinden çıkınca bunun, aklî dengesini incelemekle görevli bir komisyon olduğunu anladı. Kendisine sorulan soruları hatırladı, kıpkırmızı oldu ve nedense yaşamında ilk kez olarak doktorluğa karşı derin bir acıma duydu. Doktorların az önceki sınavlarını hatırlayarak kendi kendine: 'Aman Allahım,' diye düşündü, 'ama bunlar psikiyatri okuyalı ve sınav vereli çok olmadı; peki bu kara cahillik nereden geliyor? Bunların psikiyatriden hiç anladıkları yok!'

Ve yaşamında ilk kez kendini hakarete uğramış, öfkelenmiş hissetti.

O günün akşamı Mihayil Averyaniç onu görmeye geldi. Posta müdürü selam vermeden yanına yaklaştı ve iki elinden tutarak heyecanlı bir sesle:

"Azizim, dostum!" dedi. "Benim samimiyetime inandığınızı, beni samimi bir arkadaş saydığınızı kanıtlayınız... Dostum!"

Ve Andrey Yefimiç'in konuşmasına engel olarak heyecanla devam etti:

"Sizi kültürünüzden, ruh soyluluğunuzdan ötürü seviyorum. Beni dinleyiniz, azizim. Bilimin kuralları, doktorları size gerçeği söylemekten alıkoyuyor. Ama ben askercesine bütün çıplaklığıyla gerçeği size söyleyeceğim: Siz hastasınız! Azizim beni affediniz ama bu bir gerçektir, çevrenizdekiler, uzun zamandan beri bunun farkındadır. Doktor Yevgeni Feodoroviç, dinlenmenizin biraz kendinizi avutmanızın, sağlığınız için bir zorunluluk olduğunu bana şimdi söyledi. Bu çok doğru bir şey! Çok mükemmel bir şey! Bugünlerde izin alarak hava değişimine gideceğim. Dostum olduğunuzu kanıtlayın, birlikte gidelim! Eski günleri canlandıralım!"

Andrey Yefimiç biraz düşündükten sonra:

"Ben kendimi çok iyi hissediyorum," dedi. "Gitmeye gelince, hiçbir yere gidemem. Size olan dostluğumu başka türlü göstermeme izin veriniz!"

Kitapsız, Daryuşka'sız, birasız, niçin olduğunu, nereye olduğunu bilmeden gitmek? Yirmi yılda kurulan yaşama düzenini altüst etmek? Bu düşünce ona ilk ağızda çok yabani ve düşsel göründü. Ama o belediye dairesindeki konuşmayı ve belediyeden evine dönerken duyduğu acı izlenimleri hatırlayınca, birtakım budalaların kendisini deli saydıkları bu kasabadan kısa bir süre için ayrılmak akla yatkın geldi. Ve:

"Peki, nereye gitmek niyetindesiniz?" diye sordu.

"Moskova'ya, Petersburg'a, Varşova'ya... Varşova'da yaşamımın en mutlu beş yılını geçirdim. Ne güzel bir şehir! Azizim, gidelim!.."

XIII

BİR HAFTA SONRA, Andrey Yefimiç'e dinlenmesini, bir başka deyimle, istifasını vermesini önerdiler. O bunu ilgisizce karşıladı. Bundan bir hafta sonra da o ve Mihayil Averyaniç, bir posta arabasına binmiş oldukları halde en yakın şimendifer istasyonuna gidiyorlardı. Hava serin, açık, gökyüzü mavi, uzaklar saydamdı. İstasyona olan iki yüz verstlik yolu, yolda iki kez geceleyerek iki günde aldılar. Menzil yerlerinde kirli bardaklarla çay getirildiği zaman Mihayil Averyaniç fena halde öfkeleniyor, bütün vücudu tir tir titreyerek: "Susunuz! Tartışma istemez!" diye haykırıyordu. Posta arabasında bulundukları zaman ise durmadan, Kafkasya'ya, Polonya Krallığı'na yaptığı gezileri anlatıyordu. Bunlar ne serüvenler ve ne rastlantılardı! Bağırarak konuşuyor, bu sırada gözleri, yalan söylediği kanısını veren şaşırmış bir hal alıyordu. Üstelik konuşurken, Andrey Yefimiç'in yüzüne doğru soluyor ve kulağı dibinde kahkahalar atıyordu. Bütün bunlar doktoru rahatsız ediyor, düşünmesine, düşüncelerini bir yere toplamasına engel oluyordu.

Şimendiferde, ekonomik olsun diye üçüncü mevkide, sigara içilmeyen vagonda yolculuk ediyorlardı. Yolcular düzgün insanlardı. Mihayil Averyaniç herkesle pek çabuk tanıştı. Bir sıradan ötekine giderek böyle kötü bir

yolda yolculuk etmenin hiç de iyi bir şey olmadığını bağıra bağıra anlatmaya başladı: Her yanda hilecilik vardı. Atla yolculuk etmek daha uygun değil miydi? Günde yüz verst yol aldığın halde yine kendini sağlam ve çevik hissederdin! Kötü rekolte, Pinsk bataklıklarının kurutulmasından ileri geliyordu. Genellikle her yanda bir kargaşa hüküm sürüyordu.

Öfkeleniyor, bağırarak konuşuyor ve başkalarına konuşma fırsatı vermiyordu. Gürültülü kahkahalarla ve anlamlı el kol hareketleriyle kesilen bu bitmez tükenmez gevezelikler Andrey Yefimiç'i yoruyordu.

Canı sıkılmış bir halde: 'İkimizden hangimiz deliyiz?' diye düşünüyordu. 'Yolcuları hiçbir şekilde rahatsız etmemeye çalışan ben mi, yoksa kendini herkesten daha akıllı ve ilginç sanan, bundan ötürü de kimseye rahat vermeyen bu egoist mi?'

Moskova'da Mihayil Averyaniç, apoletsiz bir asker ceketi ve kırmızı şeritli bir pantolon giydi. Sokakta, başında asker kasketi, sırtında bir kaput olduğu halde dolaşıyor, askerler kendisine selam veriyordu. Şimdi Andrey Yefimiç, arkadaşında, bir zamanlar kendisinde bulunan soylulukla ilgili bütün iyi şeyleri yitirerek, sadece kötü şeyleri bırakan bir insan hali görüyordu. O (Mihayil Averyaniç) hiç de gerekmediği halde kendisine hizmet edilmesini seviyordu. Örneğin kibrit, masanın üzerinde, önünde durduğu ve o bunu gördüğü halde kibrit getirmesi için garsona sesleniyor; oda hizmetçisinin yanında, don gömlek, iç çamaşırıyla dolaşmaktan sıkılmıyordu. Hiç ayrım gözetmeden bütün

garsonlara, hatta ihtiyarlara: "Sen!" diye sesleniyor, öfkelenince de onlara aptal ve sersem demekten çekinmiyordu. Bu durum, Andrey Yefimiç'e aristokratça ama iğrenç görünüyordu.

Mihayil Averyaniç dostunu her şeyden önce İverskaya Kilisesi'ne götürdü. Kendisi orada, yerlere kadar eğilerek ve gözlerinden yaşlar akıtarak ateşli ateşli dua etti. Duasını bitirdiği zaman içini derin derin çekerek:

"Gerçi sen Allaha inanmazsın ama," dedi, "dua ettiğin zaman ruhunda bir rahatlık hissedersin! Şu tasviri öp dostum!"

Andrey Yefimiç utandı ve tasviri öptü. Mihayil Averyaniç ise dudaklarını uzatarak ve başını sallayarak mırıltıyla dua etmeye başladı; tekrar gözlerinden yaşlar boşandı. Sonra Kremlin'e gittiler. Orada *çar topunu** ve *çar çanını*** gördüler, hatta onu ellediler. Moskova Nehri'nin öte yakasındaki manzarayı seyrettiler. Spasitel Kilisesini *** ve Rumyantsev Müzesini gezdiler.

Testov'da öğle yemeğini yediler. Mihayil Averyaniç favorilerini okşayarak uzun uzun yemek listesini ince-

---

* Çar topu ya da Rusçasında olduğu gibi "çar top" yani "topların kralı" denilen bu top, dünyanın en büyük toplarından biri olup bir metre çapındadır. *-H. Âli Ediz*

** Çar çanı ya da Rusçasında olduğu gibi "çanların kralı". Bu çan dünyanın en büyük çanlarından biri olup 19 ton ağırlığındadır. Bu çan hiçbir vakit yerine konamadı, düştü ve bir parçası kırıldı. Bugün Kremlin Müzesi'nin bahçesinde bulunmaktadır. Dış görünüşü bir çadırdan farksızdır. İçinde ferah ferah ayakta olarak altı kişi durabilir. *-H. Âli Ediz*

*** Rusça adı *Hram Hrisos Spasitel* olan bu kilise 1812 yılında Moskova Nehri kıyısında, Moskova'nın Napolyon'dan kurtarılışı onuruna yapılmıştır. Çok büyük ve görkemli bir kilise olmakla birlikte, mimari değeri yoktur. Sovyetler Birliği döneminde bu kilise yıkılarak, bunun sağlam temelleri üzerine 300 metre yüksekliğindeki büyük "Sovyet Sarayı" yapılmıştır. *-H. Âli Ediz*

ledikten sonra, lokantalarda kendini, evindeymiş gibi hissetmeye alışmış obur bir insan edasıyla:

"Bakalım bugün bize ne yemek yedireceksiniz, meleğim?" dedi.

XIV

DOKTOR GEZİYOR, seyrediyor, yiyor, içiyor ama Mihayil Averyaniç'le bir arada bulunmanın verdiği usançtan başka bir şey duymuyordu. O, dostundan kurtulup dinlenmek, ondan kaçmak, saklanmak istiyordu; dostu ise onu yanından bir adım bile ayırmamayı ve elden geldiğince onu eğlendirmeyi kendisi için bir borç sayıyordu. Seyredilecek hiçbir şey olmadığı zamanlar onu sözleriyle oyalıyordu. Andrey Yefimiç buna iki gün katlandı ama üçüncü gün hasta olduğunu, bütün gününü evde geçirmek istediğini dostuna söyledi. Dostu, bu durum karşısında, kendisinin de evde kalacağını bildirdi. Öyle ya canım, biraz dinlenmek gerekti, bu hale ayak mı dayanırdı! Andrey Yefimiç, yüzü arkalığa dönük bir halde kanepeye uzandı; dişlerini sımsıkı kilitleyerek, dostunun, Fransa'nın er geç Almanya'yı mutlaka yeneceğine, Moskova'da pek çok hileci bulunduğuna, görünüşlerine göre atların değeri üzerine bir yargıda bulunulamayacağına ilişkin hararetli açıklamalarını dinledi.

Doktorun kulaklarında uğultular, kalbinde çarpıntılar başladı. Ama nezaketinden ötürü, dostuna susmasını ya da çıkıp gitmesini rica etmek cesaretini gösteremedi. Bereket versin bir otel odasında kapalı kalmak-

tan Mihayil Averyaniç'in canı sıkıldı. Yemekten sonra gezmeye çıktı.

Yalnız kalan Andrey Yefimiç, kendinde hoş bir hafiflik hissetti. Hareketsiz olarak bir kanepenin üzerine uzanıp yatmak ve odada bir başına olduğunu düşünebilmek ne kadar güzeldi! Bir köşeye çekilmeden gerçek mutluluk olamazdı. Şeytan, meleklere yabancı olan bir köşeye çekilme isteğini beslediğinden Allaha ihanet etmiş olsa gerekti. Andrey Yefimiç, son günlerde gördüğü ve işittiği şeyleri düşünmek istedi, ama Mihayil Averyaniç bir türlü aklından çıkmıyordu.

Doktor, can sıkıntısıyla, aklından şunları geçiriyordu: 'O bir dostluk ve bir iyi yüreklilik eseri olarak izin aldı ve benimle kalkıp geldi. Bu dostça vasilikten daha kötü bir şey olamaz! Hâlbuki o aslında iyi yürekli, yüce gönüllü, neşeli bir adama benziyor; gelgelelim sıkıcı bir adam. Hem de katlanılamayacak kadar sıkıcı. Nitekim öyle insanlar vardır ki sadece iyi ve akıllı sözlerden başka bir şey söylemedikleri halde siz yine onların ahmak olduğunu hissedersiniz!'

Bundan sonraki günlerde Andrey Yefimiç hasta olduğunu söylemeye devam ederek odasından çıkmayıp, yüzü kanepenin arkalığına dönük bir halde; dostu, sözleriyle kendisini eğlendirmeye çalıştığı zamanlar bunalarak, o odada bulunmadığı zamanlar dinlenerek kanepede yatıyordu. Gerek böyle bir yolculuğa çıktığı için kendisine; gerek her geçen gün gevezeliğini ve laubaliliğini arttıran dostuna içerliyor; düşüncelerini bir türlü ciddi ve yüce bir düzeye çıkaramıyordu.

Kendi miskinliğine içerleyerek: 'İvan Dmitriç'in sözünü ettiği gerçekler bana musallat oluyor,' diye düşünüyordu. 'Ama saçma... Evime dönünce her şey eski halini alır.'

Petersburg'da da aynı durum sürdü. Günlerce odasından çıkmıyor, kanepede yatıyor ve ancak bira içmek için kalkıyordu.

Mihayil Averyaniç hiç durmadan, onu Varşova'ya gitmek için sıkıştırıyordu.

Andrey Yefimiç yalvaran bir sesle:

"Aziz dostum," diyordu, "ben oraya ne diye gideyim? Siz yalnız gidiniz, bana da, evime dönmem için izin veriniz! Size yalvarırım."

Mihayil Averyaniç bu sözlere şiddetle karşı çıkıyordu:

"Buna asla razı olamam. Orası olağanüstü bir şehirdir. Ben Varşova'da yaşamımın en mutlu beş yılını geçirdim."

Andrey Yefimiç'in karakteri, düşüncesinde direnmeye elverişli değildi. İstemeye istemeye Varşova'ya gitti.

O burada da odasından çıkmıyor, kanepede yatıyor, kendisine, dostuna ve Rusça anlamamakta direnen garsonlara kızıp duruyordu. Her zamanki gibi kanlı canlı ve neşeli olan Mihayil Averyaniç ise sabahtan akşama kadar şehirde dolaşıyor ve eski dostlarını aramakla vakit geçiriyordu. Birkaç gece dışarıda geceledi. Yine böyle –kim bilir nerede– dışarıda geçirdiği bir gecenin sabahında, sabahleyin pek erken, çok heyecanlı, yüzü kıpkırmızı, saçları darmadağınık bir halde otele döndü. Kendi kendine bir şeyler mırıldanarak uzun bir süre

odanın içinde bir köşeden öteki köşeye gidip geldi. Sonra duraklayarak:

"Her şeyden önce namus gelir," diye söylendi.

Bir süre daha dolaştıktan sonra başını elleri arasına aldı ve acıklı bir sesle:

"Evet, her şeyden önce namus gelir," dedi. "Bu Babil'e gelme düşüncesinin ilk kez hatırıma geldiği dakikaya lanet olsun!" Doktora dönerek, "Azizim," dedi, "beni bağışlayın: Kumarda kaybettim, bana beş yüz ruble veriniz!"

Andrey Yefimiç beş yüz ruble saydı ve hiçbir şey söylemeden dostuna verdi. Öfkeden ve utancından hâlâ kıpkırmızı duran Mihayil Averyaniç gereksiz yere yemin etti, kasketini başına geçirerek dışarı çıktı.

Yaklaşık olarak iki saat sonra geri dönünce, kendini bir koltuğa attı, derin bir soluk alarak:

"Namusum kurtuldu," dedi. "Dostum, gidelim! Bu melun şehirde bir dakika bile kalmak istemiyorum. Dolandırıcılar! Avusturya casusları!"

İki arkadaş kasabalarına döndükleri zaman, aylardan kasımdı; sokaklar kalın bir kar tabakasıyla örtülüydü. Andrey Yefimiç'in yerine doktor Hobotov geçmişti. Andrey Yefimiç'in geziden dönüp hastanedeki beylik evi boşaltmasını bekleyerek, hâlâ eski evinde oturuyordu. Aşçım dediği çirkin kadın, daha şimdiden pavyonlardan birine yerleşmişti...

Şehirde hastaneyle ilgili yeni dedikodular dönüyordu. Çirkin kadının hastane müdürüyle kavga ettiği, hastane müdürünün de affedilmesi için, kadının dizlerine kapandığı söyleniyordu.

Kasabaya geldiğinin daha birinci günü Andrey Yefimiç, kendine bir ev aramak zorunda kaldı.

Posta müdürü ürkek bir edayla ona:

"Dostum," dedi, "saygısızlığımı bağışlayınız, kaç paranız var?"

Andrey Yefimiç sessizce üzerindeki parayı sayarak:

"Seksen altı ruble," dedi.

Doktorun verdiği yanıtı anlamayan Mihayil Averyaniç, sıkılarak:

"Ben onu sormuyorum," dedi. "Genel olarak servetiniz ne kadardır, diyorum?"

"Size söyledim ya, seksen altı ruble! Başka hiçbir şeyim yok."

Mihayil Averyaniç, doktoru soylu ve namuslu bir adam biliyordu. Ama yine de onda, en aşağı yirmi bin ruble para bulunduğunu sanıyordu. Şimdi ise, doktorun yoksul olduğunu, geçinecek kadar bile parası olmadığını öğrenince, nedense, birdenbire ağlamaya başladı ve dostunu kucakladı.

XV

ANDREY YEFİMİÇ, Biyelova adlı, esnaftan bir kadının üç pencereli, küçücük evinde oturuyordu. Bu evciğin, mutfak hesaba katılmazsa, üç odası vardı. Bunlardan pencereleri sokağa bakan iki odada doktor; öteki odayla mutfakta da, Daryuşka ve üç çocuğuyla Biyelova oturuyordu. Kimi zaman Biyelova'nın sevgilisi sarhoş mujik de gecelemeye geliyor ve gece yarısı çıkardığı rezaletle Daryuşka'nın ve çocuklarının ödünü patlatıyordu. O, eve gelerek mutfağa oturup votka istemeye başladığı

zaman herkes tedirgin oluyordu. Doktor acıdığından, ağlamakta olan çocukları yanına alıyor, onları kendi odasında yere yatırıyor ve bu, ona büyük bir mutluluk veriyordu.

Doktor, yine eskisi gibi saat sekizde kalkıyor, çayını içtikten sonra eski kitaplarını ve dergilerini okumaya koyuluyordu. Yenilerini almak için artık para bulamıyordu. Ya kitapların eski oluşundan ya da durumun değişmiş olmasından, okumak artık onu eskisi kadar ilgilendirmiyor, yoruyordu. Vaktini boş geçirmemek için, kitaplarının ayrıntılı bir kataloğunu hazırlıyor ve kapaklarına birer etiket yapıştırıyordu. Bu tekdüze ve zahmetli iş, ona, okumadan daha zevkli görünüyordu. Bu iş, anlaşılmaz bir biçimde onun düşüncelerini uyuşturuyor, hiçbir şey düşünmüyor ve zaman hızla akıp gidiyordu. Hatta mutfakta oturarak Daryuşka ile patates soymak ya da karabuğday bulgurunu ayıklamak bile ona çok ilgi çekici görünüyordu.

Cumartesi ve pazarları kiliseye gidiyordu. Bir duvarın dibinde duruyor, gözlerini yarı kapayarak söylenen ilahileri dinliyor; babasıyla, anasıyla, üniversiteyle ve dinle ilgili birçok düşünceye dalıyordu. Burada bulunduğu sürece, hem rahatlık hem hüzün duyuyordu. Kiliseden çıkarken de ayinin bu kadar çabuk bitişine üzülüyordu.

Kendisiyle konuşmak için iki kez hastaneye, İvan Dmitriç'i görmeye gitti. Ama her iki seferinde de onu çok heyecanlı ve öfkeli buldu. İvan Dmitriç, çoktandır boş ve anlamsız gevezelikten bıktığı için kendisini rahat bırakmalarını rica etti ve melun, alçak insanlardan, bü-

tün çektiği acılara karşılık, bir başına bir hücreye hapsedilmek gibi bir ödül beklediğini söyledi. Bu kadarcık bir şeyi kendisinden esirgeyecekler miydi?

Andrey Yefimiç her iki seferinde de onunla vedalaşıp ona iyi geceler dileğinde bulunduğu zaman o, bir köpek gibi uluyarak:

"Cehenneme kadar yolun var!" diye haykırdı.

Şimdi Andrey Yefimiç bir üçüncü sefer onu yoklamaya gidip gitmemekte kararsızdı. Hâlbuki canı da gitmek istiyordu.

Eskiden Andrey Yefimiç öğle yemeğinden sonra evinin odalarında dolaşır ve düşünürdü. Şimdiyse, öğle yemeğinden akşam çayına kadar, yüzü kanepenin arkalığına dönük olduğu halde kanepede yatıyor ve kendisini bir türlü alt edemediği süfli birtakım düşüncelere kaptırıyordu. Yirmi yılı aşkın hizmetine karşılık, kendisine bir emekli maaşı bağlanmayışına, bir ikramiye verilmeyişine çok üzgündü. Gerçi görevini namusla yapmamıştı; ama namuslu olup olmadıklarına bakılmayarak ayrıcasız bütün memurlara emekli maaşı verilmiyor muydu? Bugünkü adalet anlayışına göre rütbe, nişan, emeklilik, ahlak değerine ve yeteneklere göre değil de, nasıl olursa olsun, genel olarak memuriyete verilmiyor muydu? Bu konuda niçin yalnız o, bir istisna oluştursundu?

Parası hiç yoktu. Bakkalın önünden geçmeye, ev sahibesinin yüzüne bakmaya utanıyordu. Bira borcu otuz iki rubleye çıkmıştı. Biyelova'ya da borcu vardı. Daryuşka gizlice eski elbiseleri ve kitapları satıyor, ev sahibi kadına da, yakında doktorun eline çokça bir para geçeceği yalanını kıvırıyordu.

Andrey Yefimiç, biriktirdiği bin rubleyi yolculuğa harcadığı için kendi kendine kızıyordu. Şimdi bu para onun işine ne kadar yarayacaktı! İnsanların kendisine rahat yüzü vermemelerine de üzülüyordu. Hobotov, hasta meslektaşını ara sıra yoklamayı, kendisi için bir ödev sayıyordu. Andrey Yefimiç, Hobotov'un her şeyinden, yusyuvarlak besili yüzünden, kötü, hoşgörülü edasından, "meslektaş" sözünden, yüksek çizmelerinden tiksiniyordu. Ama hepsinden kötüsü Hobotov'un, Andrey Yefimiç'in tedavisini bir ödev olarak benimsemesi ve gerçekten de tedavi ettiğini sanmasıydı. Her ziyaretinde bir şişe bromür ve revand hapları getiriyordu.

Mihayil Averyaniç de, dostunu yoklamayı ve onu eğlendirmeyi bir ödev sayıyordu. Her defasında sahte bir laubalilikle Andrey Yefimiç'e geliyor, zoraki kahkahalar atıyor ve ona, bugün çok sağlıklı bir yüzü olduğunu, halinin Allahın inayetiyle gittikçe iyiliğe doğru yüz tuttuğuna teminat veriyordu. Onun bu davranışlarından, dostunun durumunu umutsuz bulduğuna hükmetmek kabildi. Varşova'dan kalma borcunu hâlâ ödememişti; bunun doğurduğu ağır utançtan çok üzgün ve tedirgindi, bu yüzden daha çok kahkaha atmaya, daha eğlendirici şeyler anlatmaya gayret ediyordu. Anlattığı hikâye ve fıkralar şimdi ona sonsuzmuş gibi görünüyor ve Andrey Yefimiç'e olduğu kadar kendisine de acı veriyordu.

O geldiği zamanlar Andrey Yefimiç genel olarak, yüzü duvara dönük bir halde kanepeye uzanır, dişlerini sımsıkı kilitleyerek onu dinlerdi; ruhunun üzerine, tabaka tabaka köpükler toplanır ve dostunun her ziya-

retinden sonra bu köpüklerin arttığını, âdeta boğazına kadar yaklaştığını hissederdi.

Aşağılık duygularını boğmak için o, kendisinin de, Hobotov'un da, Mihayil Averyaniç'in de doğada en küçük bir iz bile bırakmadan er geç yok olup gideceğini düşünmeye çalışırdı. Bir milyon yıl sonra dünyanın çevresinde, uzayda bir ruhun uçtuğunu varsayacak olursak, onun balçıktan ve çıplak kayalardan başka bir şey görmesine olanak olmayacaktı. Her şey; kültür de, ahlak yasası da, dulavratotu ile bile örtünmeden mahva mahkûmdur. Şu halde bakkaldan utanmanın, değersiz Hobotov'un, Mihayil Averyaniç'in sıkıcı dostluğunun ne önemi vardı? Bütün bunlar boş ve anlamsız şeylerdi.

Ama artık bu düşüncelerin de bir yararı görülmüyordu. Bir milyon yıl sonraki yeryüzünün halini göz önüne getirir getirmez, hemen çıplak kayalıkların arkasından uzun konçlu çizmeleriyle Hobotov ya da kahkahalar atan Mihayil Averyaniç görünür, hatta şu mahcup fısıltısı bile kulağına çalınırdı: "Varşova borcuma gelince, güvercinim, onu da bugünlerde ödeyeceğim... Ne olursa olsun..."

XVI

BİR GÜN Mihayil Averyaniç, öğleden sonra, Andrey Yefimiç'in kanepede yatmakta olduğu bir sırada geldi. Tam bu sırada bromürü ile Hobotov da çıkageldi. Andrey Yefimiç zorlukla doğruldu, iki eliyle kanepeye dayanarak oturdu.

Mihayil Averyaniç:

"Dostum," diye söze başladı, "bugün yüzünüzün rengi düne göre çok daha iyi. Bugün dinçsiniz, vallahi çok dinçsiniz!"

Hobotov esneyerek:

"Artık iyileşmeli meslektaşım," dedi, "iyileşmeli! Bu tekdüze yaşayıştan herhalde siz de sıkılmaya başlamışsınızdır."

Mihayil Averyaniç neşeli bir edayla:

"İyileşeceğiz," diye devam etti, "hem de yüz yıl daha yaşayacağız! Evet, evet!"

Hobotov:

"Yaşamasına yüz yıl yaşayamayız ama yirmi yıl daha yaşarız," diye avuttu. "Bir şey değil, bir şey değil meslektaşım! Artık bu karanlık düşüncelerden vazgeçiniz!"

Mihayil Averyaniç bir kahkaha atarak ve dostunun dizlerine vurarak:

"Biz daha kendimizi göstereceğiz," dedi. "Kendimizi göstereceğiz! Allah izin verirse önümüzdeki yaz Kafkasya'ya gideceğiz ve bütün Kafkasya'yı atla dolaşacağız. Hop! Hop! Hop! Kafkasya'dan dönüşte, kim bilir, belki de bir düğünümüz olur." Mihayil Averyaniç alaycı bir edayla gözlerini kırptı:

"Sizi evlendireceğiz, sevgili dostum, sizi evlendireceğiz!"

Andrey Yefimiç birdenbire içindeki köpüğün boğazına tıkandığını hissetti; kalbi şiddetle çarpmaya başladı. Hızla ayağa kalkarak ve pencereye doğru yürüyerek:

"Bu adiliktir," dedi. "Adi şeylerden söz ettiğinizin nasıl oluyor da farkında değilsiniz!"

Sözlerine yumuşak ve nazik bir edayla devam etmek istedi; ama bu isteğine rağmen yumruklarını sıkarak başından yukarı kaldırdı. Kıpkırmızı kesilerek ve bütün gövdesiyle titreyerek her zamankine benzemeyen bir sesle haykırdı:

"Beni bırakınız! Dışarı çıkınız! İkiniz de dışarı çıkınız!"

Mihayil Averyaniç'le Hobotov ayağa kalktı. İlkin ona şaşkın şaşkın, sonra da korkuyla baktılar.

Andrey Yefimiç bağırmasına devam etti:

"İkiniz de çıkınız! Ahmaklar! Budalalar! Ne dostluğuna ne de ilacına ihtiyacım var, ahmak adam! Ne iğrenç, ne bayağı bir davranış!"

Hobotov'la Mihayil Averyaniç şaşkın şaşkın birbirlerine bakıp, kapıya doğru geri geri çekilerek, koridora çıktılar. Andrey Yefimiç bromür şişesini kaptığı gibi arkalarından fırlattı. Şişe, kapının eşiğinde gürültüyle kırıldı.

Andrey Yefimiç koridora fırlayarak ağlamaklı bir sesle:

"Cehenneme kadar yolunuz var," diye bağırdı. "Cehenneme kadar!"

Misafirler gidince, Andrey Yefimiç, humma nöbeti içindeymiş gibi tir tir titreyerek kanepeye uzandı ve daha uzun bir süre tekrarlayıp durdu:

"Ahmaklar!.. Budalalar!.."

Yatışınca kafasına ilk gelen düşünce şu oldu: Şimdi zavallı Mihayil Averyaniç herhalde çok utanmış ve çok üzülmüş olmalıydı; bütün bu olan bitenler pek feciydi. Eskiden buna benzer bir olay hiçbir zaman başına

gelmemişti. Aklı, terbiye ve nezaketi nerede kalmıştı? Olayları anlayışı, filozofça umursamazlığı ne olmuştu?

Doktor utancından ve can sıkıntısından bütün gece uyuyamadı. Sabahleyin saat onda postaneye gitti ve Mihayil Averyaniç'ten özür diledi.

Duygulanan Mihayil Averyaniç, dostunun elini kuvvetle sıkarak bir iç çekişiyle:

"Olup bitenleri unutalım," dedi. "Geçmişi hatırlayanın gözü kör olsun!"

Ve birdenbire:

"Lübavkin!" diye öylesine bağırdı ki bütün posta dağıtıcıları ve ahali titredi. "Bir sandalye ver!"

Öte yandan, gişeden taahhütlü bir mektup uzatan bir kadına da:

"Sen de biraz bekle, meşgul olduğumu görmüyor musun?" dedi.

Sonra Andrey Yefimiç'e dönerek nezaketle devam etti:

"Artık geçmişi unutalım. Rica ederim dostum, oturunuz!"

Bir dakika kadar sessizce dizlerini ovuşturduktan sonra:

"Size darılmak aklımdan bile geçmemişti," dedi. "Hastalık babamızın oğlu değildir, bunu biliyorum. Dün geçirdiğiniz bunalım bizi korkuttu. Sonra biz doktorla uzun uzadıya sizden söz ettik. Dostum, hastalığınızla ciddi olarak niçin uğraşmak istemiyorsunuz? Böyle olur mu? Samimiliğimi bağışlayınız ama siz çok elverişsiz koşullar içinde yaşıyorsunuz: Eviniz dar ve pis, size bakan yok, tedavi için paranız yok... Sevgili dostum,

doktor ve ben size bütün kalbimizle yalvarıyoruz, öğütlerimizi dinleyiniz: Hastaneye yatınız! Orada, besin, bakım ve tedavi iyidir. Yevgeni Feodoroviç, söz aramızda, kötü bir eğitim görmüş olmasına rağmen işinin ehli bir adamdır; ona tamamıyla güvenebilirsiniz! Sizinle ilgileneceğini bana vadetti."

Andrey Yefimiç, posta müdürünün bu samimi ilgisinden ve birdenbire yanaklarında parlayıveren gözyaşlarından duygulandı. Elini kalbinin üzerine koyarak mırıldandı:

"Sayın dostum, inanmayınız! Onlara inanmayınız! Bu yalandır! Benim bütün hastalığım, yirmi yılda bütün kasabada bir akıllı insan bulabilmem ve bu bulduğum kişinin de bir deli oluşudur. Benim hiçbir hastalığım yok. Ben sadece çıkışı olmayan bir kısırdöngüye düştüm. Benim için hepsi bir, her şeye hazırım."

"Hastaneye yatınız, aziz dostum!"

"Bir çukur da olsa bence hepsi bir."

"Her konuda Yevgeni Feodoroviç'in sözünü dinleyeceğinize bana söz veriniz, dostum."

"Hay, hay, söz veriyorum. Ama sayın dostum, tekrar ediyorum, ben bir kısırdöngünün içine düştüm. Şimdi her şey, hatta dostlarımın candan ilgisi bile, beni bir şeye, mahvolmaya doğru itmektedir. Ben mahvoluyorum ve bunu itiraf etmek cesaretini de gösteriyorum."

"Dostum, siz iyileşeceksiniz!"

"Bunu söylemek neye yarar? Benim şimdi duyduğum şeyleri, yaşamlarının sonunda duymayan pek az insan vardır. Böbreklerinizde bir bozukluk olduğunu ya da kalbinizin büyüdüğünü size söyleseler veya deli

ya da cani olduğunuzu iddia etseler, yani, bir kelimeyle, çevrenizdeki insanlar birdenbire dikkatlerini size çevirseler, çıkışı olmayan bir kısırdöngüye düştüğünüzü biliniz! Bu daireden çıkmaya çalıştıkça, yolunuzu daha çok şaşıracaksınız! Teslim olunuz, çünkü artık hiçbir insan gücü sizi kurtaramayacaktır. Ben böyle sanıyorum."

Bu arada gişenin önünde bir yığın halk birikmişti. Andrey Yefimiç işe engel olmamak için ayağa kalktı ve izin istedi. Mihayil Averyaniç, doktordan bir kez daha söz aldı ve onu dış kapıya kadar geçirdi.

Aynı günün akşamı Hobotov sırtında kısa kürkü, ayağında uzun çizmeleri olduğu halde ansızın Andrey Yefimiç'e geldi. Ve ona, sanki dün hiçbir şey olmamış gibi:

"Meslektaşım," dedi, "size ufak bir işim düştü. Sizi çağırmaya geldim: Benimle bir konsültasyona gelir misiniz?"

Hobotov'un, bir gezintiyle onu avutmak ya da gerçekten de ona üç beş kuruş kazandırmak istediğini sanan Andrey Yefimiç giyindi ve onunla birlikte sokağa çıktı. Dünkü suçunu unutturmak ve Hobotov'la barışmak fırsatını bulduğundan memnundu. Dünkü olaydan hiç söz etmeyen ve kendisini bağışlayan Hobotov'a candan müteşekkirdi. Hobotov gibi kültürsüz bir adamdan böyle bir nezaket hiç beklenmezdi.

Andrey Yefimiç sordu:

"Peki, hastanız nerede?"

"Yanımda, hastanede. Ne zamandır size göstermek istiyordum. Çok ilginç bir vaka..."

Hastanenin avlusuna girdiler ve asıl binayı dolaşarak delilerin bulunduğu pavyona doğru yöneldiler. Bütün bunlar, nedense sessizce oluyordu. Pavyona girdikleri zaman Nikita, âdeti olduğu üzere fırladı ve vaziyet aldı.

Andrey Yefimiç'le birlikte Altıncı Koğuş'a girerlerken Hobotov yarım sesle:

"Hastalardan birinin ciğerlerinde komplikasyon olmuş, siz beni burada bekleyiniz, ben şimdi gelirim. Hastayı dinleme aleti bulup getireceğim," dedi. Ve çıkıp gitti.

XVII

ORTALIK KARARIYORDU. İvan Dmitriç, başı yastığa gömülü bir halde yatağında yatıyordu. İnmeli hasta kımıldamadan oturuyor, sessizce ağlıyor ve dudaklarını oynatıyordu. Şişman mujik ve eski mektup ayırıcısı uyuyorlardı. Ortalık sessizdi.

Andrey Yefimiç, İvan Dmitriç'in karyolasına oturmuş bekliyordu. Aradan yarım saat geçtikten sonra Hobotov'un yerine, kucağında hasta kaputu, birtakım çamaşırlar ve terlikler olduğu halde, Nikita koğuşa girdi, yavaşça:

"Lütfen giyininiz asaletli efendimiz," dedi.

Sonra boş ve herhalde az önce getirilmiş olan bir karyolayı göstererek ekledi:

"İşte yatağınız, lütfen buraya. Bir şey değil, inşallah iyileşirsiniz!"

Andrey Yefimiç her şeyi anladı. Bir kelime söylemeden Nikita'nın gösterdiği yatağa girdi ve oturdu. Nikita'nın ayakta beklediğini görünce çırılçıplak soyun-

du ve bir utangaçlık duydu. Sonra hastanenin çamaşırlarını giydi. Külot çok kısa, gömlek çok uzundu. Kaput, isli balık kokuyordu.

Nikita:

"İnşallah iyileşirsiniz," diye tekrarladı.

Ve Andrey Yefimiç'in elbiselerini kucaklayarak dışarı çıktı, arkasından kapıyı kilitledi.

Utançla kaputuna sarınan ve bu yeni kılığıyla bir mahpusa benzediğini hisseden Andrey Yefimiç:

'Ne fark eder?' diye düşündü, 'Benim için hepsi bir... Bir frakın, bir üniformanın ya da bir hastane kaputunun bence hiç farkı yok...'

Ama saati ne olmuştu? Ya, yan cebindeki bloknotu? Sigaraları... Nikita elbiselerini nereye götürmüştü? Şimdi galiba, ölünceye kadar ne pantolon, ne yelek, ne de çizme giyecekti. Bütün bunlar ilk anda ona tuhaf, hatta inanılmaz göründü. Andrey Yefimiç şimdi bile, Biyelova'nın eviyle Altıncı Koğuş arasında hiçbir ayrım bulunmadığı, bu dünyadaki her şeyin boş ve anlamsız olduğu kanısındaydı. Hâlbuki bu arada elleri titriyor, ayakları donuyordu. Ve yakında İvan Dmitriç'in uyanarak kendisini hastane kaputuyla göreceği düşüncesi onu ürkütüyordu. Ayağa kalktı, birkaç adım attı ve tekrar oturdu.

İşte, yarım saat, bir saat oturdu ve bu hal, üzüntü verecek kadar onu sıktı. Acaba burada, bu insanlar gibi, bir gün, bir hafta, hatta yıllarca yaşayabilecek miydi? Merak ederek oturdu, dolaştı ve yeniden oturdu. Hatta gidip pencereden bakmak ve yeniden koğuşun içinde bir köşeden öteki köşeye gidip gelmek de mümkündü. Peki

ya sonra? Ömrü boyunca bir put gibi burada oturup düşünecek miydi? Hayır bu mümkün değildi.

Andrey Yefimiç yattı ama yatmasıyla kalkması bir oldu. Kolunun yeniyle alnındaki soğuk terleri sildi ve bütün yüzünün balık isi kokusuna bulandığını hissetti. Tekrar odanın içinde dolaştı.

Hayretle kollarını açarak:

"Herhalde işin içinde bir yanlışlık var," diye söylendi. "Durumu anlamak gerek, burada bir yanlışlık var..."

Bu sırada İvan Dmitriç uyandı. Yatağının içinde oturdu, yüzünü yumruklarına dayadı. Tükürdü. Sonra, ilgisiz bakışlarla doktora baktı ve görünüşe göre ilk anlarda hiçbir şey anlamadı. Ama çok geçmeden uykulu yüzü, zalim ve alaycı bir hal aldı. Bir gözünü kapayarak yarı uykulu kısık bir sesle:

"Aha, sizi de buraya tıktılar, benim küçük güvercinim!" dedi. "Çok güzel! Bugüne kadar başkalarının kanını siz içtiniz, şimdi de sizinkini içecekler! Çok güzel!"

İvan Dmitriç'in sözlerinden ürken Andrey Yefimiç:

"İşin içinde bir yanlışlık var," dedi.

Ve omuzlarını kaldırarak tekrar etti:

"İşin içinde bir yanlışlık olmalı!"

İvan Dmitriç ikinci kez tükürdü ve yattı.

"Melun yaşam!" diye homurdandı. "İşin acı ve can sıkıcı yanı bu yaşamın, çekilen acılara karşı bir ödülle ya da operada olduğu gibi aşırı bir saygı ve ululamayla değil de ölümle bitişidir. Hademeler gelir ve ölüyü kollarından ve bacaklarından yakaladıkları gibi bodruma sürüklerler. Brrr! Ama ne zararı var? Buna karşılık öteki dünyada da biz bayram edeceğiz! Ben öteki dünyadan

bir hayalet halinde buraya gelip, bu ifritleri korkutacağını. Saçlarını ağartacağım!"

Moyseyka içeri girdi, doktoru görünce elini uzatarak:

"Bana bir kapikçik ver!" dedi.

XVIII

ANDREY YEFİMİÇ pencereye yaklaştı ve kırlara baktı. Artık gece olmuştu. Ufkun sağ yanından, soğuk ve kıpkızıl bir ay doğuyordu. Hastanenin tahta perdesinden, yüz *sajen** kadar ileride, taştan duvarla çevrili beyaz, yüksek bir bina görünüyordu. Burası, hapishane idi. Andrey Yefimiç:

"İşte gerçek!.." diye düşündü ve korktu.

Ay da, hapishane de, tahta perdedeki çiviler de, kemik yakan fabrikanın uzak alevleri de korkunçtu.

Arkada biri içini çekti. Andrey Yefimiç etrafına bakındı; gülümseyen ve alaycı alaycı bir gözünü kırpan, göğsü nişanlı ve sırmalı bir adam gördü. Bu da ona korkunç göründü.

Andrey Yefimiç, ayda ya da hapishanede hiçbir özellik olmadığına, aklı başındaki insanların da nişan taktıklarına, zamanla her şeyin yok olup balçık haline geleceğine kendini inandırmaya çalıştı. Ama birdenbire, onu bir umutsuzluk sardı. İki eliyle parmaklığa sarıldı ve bütün gücüyle onu sarstı. Lakin sağlam parmaklık kımıldamadı bile.

---

* *Sajen*: 2,134 metre tutan bir uzunluk ölçüsüdür. –*H. Âli Ediz*

O zaman, korkusunu azaltmak için İvan Dmitriç'in yatağına gitti ve oturdu. Titreyerek ve soğuk terlerini silerek:

"Azizim," dedi, "ben cesaretimi yitirdim, umutsuzluğa düştüm."

İvan Dmitriç alay ederek:

"Biraz felsefe yapınız," dedi. "Aman yarabbi!.. Evet, evet... Siz, bir zamanlar, Rusya'da felsefe bulunmadığını ama en bayağı insanlara varıncaya kadar, herkesin felsefeden söz ettiğini söylemiştiniz!.."

Andrey Yefimiç, âdeta acındırmak istiyormuş gibi ağlamaklı bir sesle devam etti:

"Ama bayağı, adi insanların felsefe yapmasının kimseye zararı yok. Lakin dostum, bu zalim neşenin sebebi ne? Hem bu bayağı insanlar mademki tatmin edilmemişlerdir, felsefe yapmamalarına olanak mı var? Akıllı, bilgili, gururlu, özgürlüksever, Allahın istediği gibi bir adam için, pis bir taşra kasabasında doktorluk etmekten ve ömrü boyunca şişe çekmekten, sülük ve yakı yapıştırmaktan başka çare kalmıyor. Bu şarlatanlıktır, ahmaklıktır. Adiliktir! Oh, Allahım!"

"Saçma şeyler söylüyorsunuz! Doktorluğu beğenmiyorduysanız vekil olmalıydınız!"

"Biz hiçbir şey, hiçbir şey olamayız!.. Azizim, biz zayıf adamlarız!.. Ben ilgisiz bir adamdım. Sağlam ve cesur düşünürdüm. Ama cesaretimi yitirmem için yaşama biraz sertçe dokunmam yetti. Tam bir dermansızlık... Biz zayıf insanlarız, acınacak insanlarız. Siz de öylesiniz azizim... Siz akıllı ve soylusunuz! Annenizden emdiğiniz sütle birlikte, ondan soylu huylar da kaptınız! Ama

yaşama atılır atılmaz yoruldunuz ve hastalandınız! Zayıfız, zayıf!.."

Karanlığın basmasıyla birlikte, korku ve hakarete uğrama duygusundan başka tedirgin edici daha bazı şeyler de Andrey Yefimiç'e sıkıntı veriyordu. Sonunda, bunun sigara ve bira içme isteği olduğunu anladı.

"Ben buradan çıkacağım azizim," dedi. "Buraya ışık getirmelerini söyleyeceğim! Ben böyle kalamam. Buna katlanamam."

Andrey Yefimiç kapıya doğru gitti ve kapıyı açtı. Ama Nikita hemen yerinden fırladı ve onun yolunu kesti.

"Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu. "Olmaz olmaz! Şimdi uyku zamanı."

Andrey Yefimiç şaşırdı:

"Ama ben bir dakika için çıkacağım, şöyle avluda biraz dolaşacağım."

"Olmaz olmaz, yasaktır. Bunu siz de biliyorsunuz!"

Nikita gürültüyle kapıyı kapadı ve sırtıyla kapıya dayandı.

Andrey Yefimiç omuzlarını silkerek sordu:

"Ama ben buradan çıkarsam bundan kime ne? Anlamıyorum!" Titrek bir sesle ekledi: "Nikita, benim dışarı çıkmam gerek. Buna ihtiyacım var."

Nikita, öğüt verici bir edayla:

"Düzeni bozmayınız! Bu iyi bir şey değil," dedi.

İvan Dmitriç birdenbire bağırarak sıçradı:

"Hangi şeytanın işidir bunlar? Bizi ne hakla dışarı çıkmaktan alıkoyuyor? Ne cesaretle bizi burada alıkoyuyor? Yargılamadan hiç kimsenin özgürlüğünün

sınırlanamayacağı açıkça yazılıdır. Bu zorbalıktır! Bu baskıdır."

İvan Dmitriç'in bağırmasından cesaretlenen Andrey Yefimiç:

"Tabii bu zorbalıktır," dedi. "Benim dışarı çıkmam gerek, dışarı çıkmak zorundayım! Onun hakkı yok! Bırak da dışarı çıkayım, diyorum sana!"

İvan Dmitriç kapıyı yumruklayarak:

"İşitiyor musun, hayvan herif!" diye bağırdı. "Aç kapıyı, yoksa kırarım. Deri yüzücü herif!"

Andrey Yefimiç, bütün bedeniyle titreyerek:

"Aç!" diye haykırdı. "Ben istiyorum!"

Nikita, kapının öte tarafından cevap verdi:

"Biraz daha söylen, biraz daha!"

"Hiç olmazsa git de, Yevgeni Feodoroviç'i buraya çağır! Burayı onurlandırması için benim rica ettiğimi söyle!.. Bir dakika için!"

"Zaten yarın sabah kendiliğinden gelecek!"

İvan Dmitriç bu arada sözüne devam etti:

"Bizi asla bırakmayacaklar. Bizi burada çürütecekler! Hey Allahım, acaba öbür dünyada gerçekten de cehennem yok mu ve bu alçaklar affedilecekler mi? Öyleyse adalet nerede? Aç alçak herif, boğuluyorum," diye tiz bir sesle haykırdı ve kapıya yüklendi; "Kafamı parçalayacağım! Katiller!"

Nikita hızla kapıyı açtı, Andrey Yefimiç'i iki eliyle ve diziyle kabaca itti. Sonra alabildiğine hız alarak adamcağızın suratına bir yumruk indirdi. Andrey Yefimiç, muazzam, tuzlu bir dalganın kendisini baştan aşağı örttüğünü ve karyolaya doğru sürüklendiğini sandı. Ger-

çekten de ağzında bir tuz tadı vardı: Herhalde dişleri kanamış olacaktı. Âdeta yüzecekmiş gibi ellerini salladı ve birinin karyolasına tutundu, bu sırada da Nikita'nın iki kez sırtına vurduğunu hissetti.

İvan Dmitriç de keskin bir çığlık attı. Herhalde onu da dövüyorlardı.

Sonra her şey sustu. Hafif bir ay ışığı, parmaklıkların arasından süzülüyor, döşemenin üzerinde ağa benzer bir gölge uzanıyordu. Ortalık korkunçtu.

Andrey Yefimiç yattı, soluk alamıyordu. Büyük bir dehşet içinde ikinci kez vurmalarını bekliyordu!.. Sanki birisi, bir orak alarak ona saplamış ve birkaç sefer göğsünün ve bağırsaklarının içinde bunu döndürmüştü.

Acısından yastığı ısırdı, dişlerini sıktı ve birdenbire, bu karışıklık arasında, çok açık olarak kafasında korkunç, dayanılmaz bir düşünce parladı: Demek ki, ay ışığı altında siyah gölgeler halinde görünen bu insanlar da, yıllarca, her gün böyle bir acı çekmişlerdi. Yirmi yılı aşkın bir süre içinde nasıl oluyor da o bunu anlamamış, anlamak istememişti? O acıyı bilmiyordu, acı üzerine hiçbir düşüncesi yoktu. Demek suçsuzdu. Ama vicdanı, Nikita gibi laf anlamaz, kaba vicdanı, onu tepeden tırnağa kadar donmaya zorlamıştı.

Yerinden fırladı. Bütün gücüyle haykırmak ve hemen Nikita'yı, sonra Hobotov'u, hastane müdürünü, en son da kendini öldürmeye koşmak istedi. Ama göğsünden bir ses bile çıkmadı, bacakları ona boyun eğmedi. Tıkanacak gibi kaputunu ve gömleğini şiddetle üzerinden çekti, parçaladı ve hissiz olarak yatağın üzerine düştü.

XIX

ERTESİ SABAH BAŞI AĞRIYOR, kulakları uğulduyordu, bütün bedeninde halsizlik duyuyordu. Dünkü zayıflığını hatırlamaktan herhangi bir utanç duymadı. Dün güçsüzdü, aydan bile korkuyordu. Eskiden varlıklarından bile kuşku duyduğu birtakım düşünce ve duygularını açıkça söylüyordu. Örneğin, felsefe yapan adi tabakanın tatmin edilmemiş olmaları gibi... Ama şimdi ona her şey vız geliyordu.

Yemiyor, içmiyor, hareketsiz yatıyor ve susuyordu. Kendisine soru sorulduğu zaman: 'Benim için hepsi bir, yanıt vermeyeceğim, hepsi bir benim için,' diye düşünüyordu.

Öğleden sonra Mihayil Averyaniç geldi, yüz gram çayla yarım kilo marmelat getirdi. Daryuşka da geldi. Yüzünde şaşkın bir acı olduğu halde, bütün bir saat onun yatağı yanında durdu. Hobotov da onu yoklamaya geldi. Beraberinde bir şişe bromür getirmişti. Çıkarken de Nikita'ya, koğuşu bir şeyle tütsülemesini emretti.

Akşama doğru Andrey beyin kanamasından öldü. İlkin ona şiddetli bir titreme geldi. Sonra bir kusma başladı. İğrenç bir şeyin, ta parmaklarına varıncaya kadar bütün gövdesine girdiğini, midesinden başına yükseldiğini, gözlerini, kulaklarını kapladığını sandı. Andrey Yefimiç son deminin geldiğini anladı ve İvan Dmitriç'in, Mihayil Averyaniç'in ve milyonlarca insanın ölümsüzlüğe inandıklarını hatırladı. Ya gerçekten de ölümsüzlük varsa? Ama o ölümsüzlüğü istemiyordu. Ölümsüzlüğü ancak bir an için hatırlamıştı. Dün onlar üzerine bazı şeyler okuduğu olağanüstü güzel ve görkemli bir cey-

lan sürüsü önünden geçti. Sonra bir kadın kendisine bir taahhütlü mektup uzattı. Mihayil Averyaniç bir şeyler söyledi. Sonra her şey kayboldu ve Andrey Yefimiç sonsuz unutuluşa gömüldü.

Hademeler geldi, onu kollarından ve bacaklarından tutarak hastane kilisesine götürdüler. O, orada gözleri açık olarak masanın üzerinde yattı, geceleyin ay ışığı onu aydınlattı.

Sabahleyin Sergey Sergeyeviç geldi. İsa'nın çarmıha gerilmiş tasviri karşısında sofuca dua etti ve eski şefinin gözlerini kapadı.

Bir gün sonra da Andrey Yefimiç'i gömdüler. Cenaze töreninde Mihayil Averyaniç'le Daryuşka'dan başka kimsecikler yoktu.

1892

Büyük usta Çehov'un kaleminden *Altıncı Koğuş*, ilk yayınlandığında muazzam bir etki yarattı; olayların geçtiği taşra hastanesinde akıl hastalarının kapatıldığı koğuş, Çarlık Rusyasının bir alegorisi olarak değerlendirildi. *Altıncı Koğuş*'u okuyup bitirdikten sonra "kendimi o koğuşa kapatılmış gibi hissettim" diyen Lenin, hikâyenin kendisini bir devrimci yaptığını söylüyordu.

Felsefi tartışmalar etrafında dönen *Altıncı Koğuş*, hırsızlık ve adaletsizlikle mücadele etmek yerine onlara göz yummayı seçen aydınlara çarpıcı eleştiriler getiriyor. Tartışmanın bir tarafında entelektüel seviyesi yüksek bir akıl hastası yer alırken, diğer tarafında, kayıtsızlığına Stoacı bir kılıf geçiren, koğuşun içinde ya da dışında olmanın bir önemi olmadığını, zira acı çekmenin zihinsel olduğunu savunan bir hekim var.

Altıncı Koğuş, etkisinden uzun süre kurtulamayacağınız olağanüstü bir anlatı. Hasan Âli Ediz'in güzel Türkçesi ile...

yordam edebiyat

YordamEdebiyat
YordamEdebiyat
YordamKitap

8 TL. KDV'den muaftır

ISBN 978-605-172-390-7